

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра історії України та археології

На правах рукопису

ГОНЧАРУК ОЛЕКСАНДР ЄВГЕНІЙОВИЧ

**ВИВЧЕННЯ БОЙОВОГО ШЛЯХУ ДОБРОВОЛЬЧОГО БАТАЛЬЙОНУ
«СВІТЯЗЬ» В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Спеціальність: 014 «Середня освіта. (Історія та громадянська освіта)»

Освітньо-професійна програма: Середня освіта. Історія, правознавство.

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

доктор історичних наук Ленартович Олег Юрійович

РЕКОМЕНДУЮ ДО ЗАХИСТУ

Протокол №

Засідання кафедри історії України

від _____ 2024р.

завідувач кафедри

(_____) _____

Підпис

ПІБ

ЛУЦЬК -2024

АНОТАЦІЯ

Гончарук Олександр Євгенійович Вивчення бойового шляху добровольчого батальйону Світязь в закладах загальної середньої освіти –
Магістерська робота на правах рукопису.

Магістерська робота на здобуття ступеня магістр за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія) у Волинському національному університеті імені Лесі Українки.

Актуальність даної теми обумовлена тим, що вперше з часів незалежності України на її території розгорівся збройний конфлікт. Українське суспільство усвідомило, що стоїть загроза незалежності та свободи держави, що викликало небувале раніше патріотичне піднесення, а також спричинило унікальний феномен добровольчого руху. Одночасно з частковою мобілізацією до Збройних Сил України виникали добровольчі формування за підтримки влади, громадських організацій, політичних партій, волонтерів та благодійників, які стали на захист своєї держави.

Завдяки спільним діям вдалося зупинити просування російсько-терористичних сил на Сході України під час початкового етапу АТО. Існує необхідність узагальнити розпорошені відомості про добровольче формування «Світязь» та вивчити його малодосліджений аспект.

У магістерській роботі було виконано наукове завдання, суть якого полягала в дослідженні суспільно-політичних передумов російської агресії та участь добровольчого формування «Світязь» в антитерористичній операції, а також проаналізувати методику викладання теми в закладах загальної середньої освіти.

Основні результати дослідження:

У першому розділі **«Історіографія, джерельна база та методи дослідження»** було проаналізовано стан наукової розробки теми, класифікацію характеристику використаних джерел.

З'ясовано, що становлення, функціонування та історія українського добровольчого формування розглядається в контексті історіографії АТО на Сході України. Перші статті були спрямовані на пропаганду, оскільки метою було залучення населення до боротьби з окупантами Росії. З 2015 року були опубліковані дослідження, які досліджують російсько-українські відносини, джерела збройного конфлікту, його характер і участь українських добровольчих формувань. Ці дослідження охоплюють широкий історичний діапазон.

Аналіз російської історіографії показав, що вона тенденційно висвітлює тему українських добровольчих формувань і пов'язана з політичними поглядами та ідеологіями російського уряду. Крім того, історичні події на Сході України, зокрема ті, що стосуються українських добровольчих формувань, викривлюються.

Виявлення та осмислення сюжету, а також встановлення його повноти та достовірності, були основою для аналізу джерельної бази теми дослідження. Законодавчі акти, опубліковані документи, архівні документи, публікації в пресі та спогади безпосередніх учасників подій були тими джерелами, які автор виявив і залучив до дослідження.

Застосування методів наукового пізнання, як загальнонаукових, так і спеціальних, допомогло вирішити завдання наукового дослідження, уникнути однобічності та непослідовності та відтворити особливості створення та функціонування українських добровольчих формувань в певних хронологічних межах.

У другому розділі **«Суспільно-політичні передумови російської агресії»** проаналізовано які ж основні проблеми були між Росією та Україною до початку конфлікту.

З'ясовано, що Російсько-українські відносини після 1991 року були складними. Незважаючи на те, що Верховна Рада України визнала недоторканність кордонів, Росія поставила під сумнів їхню стабільність. Після

Помаранчевої революції 2004 року, коли Росія підтримувала опонентів проєвропейського курсу в Україні, напруженість зросла. Відносини з Україною погіршилися, коли у 2008 році вона не визнала незалежність Абхазії та Південної Осетії. До 2014 року між країнами були конфлікти та суперечки, які призвели до відкритої агресії з боку Росії.

Відмова президента Януковича підписати угоду про асоціацію з ЄС, високий рівень корупції та залежність від Росії призвели до революції Гідності в Україні (2013-2014). Хоча протести на Майдані Незалежності почалися мирно, після їх розгону вони переросли в насильство. Загибель «Небесної сотні» стала символом боротьби за незалежність. У результаті революції Янукович був звільнений, а новий уряд зайняв курс на євроінтеграцію. Тим не менш, вона також призвела до анексії Криму Росією та війни на Донбасі, що поставило Україну перед новим викликом. Підвищення політичної свідомості українців і активізація громадянського суспільства були результатом революції, яка визначила шлях країни до демократичних реформ.

Проаналізовано, як після втечі президента Януковича Росія анексувала Крим у 2014 році. 27 лютого урядові будівлі в Криму були захоплені російськими військовими без документів. 16 березня відбувся нелегітимний референдум, на якому 97% виборців проголосували за приєднання до Росії, за офіційними даними. Цей референдум призвів до санкцій проти Росії, оскільки він не був визнаний міжнародною спільнотою. Після анексії в Криму почалися репресії проти кримських татар і українців, а також економічні труднощі.

У третьому розділі **«Участь добровольчого формування «Світязь» в антитерористичній операції»**, було з'ясовано в яких боях брав участь батальйон та його участь в АТО.

Розповідається, як рота «Світязь» відіграла важливу роль у битві за Іловайськ, виконуючи завдання з зачистки вулиць, охорони розташування та перевірки будинків на наявність зброї та боєприпасів. Вони виконували бойові завдання в умовах інтенсивного обстрілу разом з батальйоном «Дніпро-1» та

іншими підрозділами. Через хаос на полі бою підрозділ «Світязь» також мав проблеми з координацією дій, що вимагало від командування розвивати навички зв'язку між бійцями.

22 серпня 2014 року основна частина роти прибула в Іловайськ і поселилася в дитячому садку «Ластівка», де співпрацювала з іншими батальйонами. Рота «Світязь» отримала наказ покинути свою територію та пробитися до своїх, що свідчить про їхню активну участь у бойових операціях.

Проаналізовано події 29 серпня 2014 року коли рота «Світязь» потрапила у «Кривавий коридор», тоді українські військові намагалися вийти з оточеного Іловайська. Колона розділилася на південну та північну групи, а рота «Світязь» залишила місто в двох колонах, щоб охороняти важливі об'єкти. У процесі виходу вони зіткнулися з обстрілами з боку противника. Бійці роти продемонстрували мужність і рішучість у виконанні своїх обов'язків, незважаючи на складні умови.

Батальйон «Світязь» був важливим учасником битви за Вуглегірськ у січні 2015 року. Підрозділ брав участь у бойових діях, виконуючи завдання з утримання позицій і захисту території від нападів противника. Бійці батальйону здійснювали як оборонні дії, так і контратаки, щоб перешкоджати просуванню російських військ і сепаратистів.

Батальйон «Світязь» зміг утримати важливі стратегічні позиції завдяки своїй підготовці та рішучості. Це сприяло загальному зусиллю українських сил у цьому регіоні. Незважаючи на значні втрати та складні умови бою, бійці продемонстрували відвагу та майстерність.

З квітня 2018 року рота «Світязь» бере участь в операції Об'єднаних сил (ООС), забезпечуючи громадську безпеку, патрулюючи та чергуючи на блокпостах. Підрозділ співпрацює з іншими військовими формуваннями та волонтерами, отримуючи підтримку, бореться з незаконним обігом зброї та наркотиків. Рота підтримує бойові традиції та дає новим бійцям досвід.

У четвертому розділі «Методика викладання теми в закладах середньої освіти», розповідається про методики та різні техніки викладання на уроках.

У загальноосвітніх школах ефективність засвоєння знань учнями залежить від двостороннього процесу навчання: вчителя передають інформацію, а учні засвоюють. Освіта повинна включати не лише навчання, але й розвиток творчих здібностей і розумових здібностей учнів. Не тільки важливо розвивати позитивну мотивацію до навчання, але й навчати учнів систематизувати та узагальнювати інформацію, щоб вони могли краще зрозуміти та використовувати те, що вони знають. Ця комплексна стратегія враховує соціальні та психологічні аспекти, що впливають на навчання.

Викладачі історії російсько-української війни повинні ефективно використовувати всі доступні можливості для розвитку особистості учнів, їхнього розумового зростання та глибокого розуміння того, що вони вивчають. Уроки повинні бути інтерактивними, щоб учні брали активну участь у розмові та написанні. Уроки можуть включати історичні розслідування, де учні використовуються різні джерела, щоб дослідити конкретні події або явища. Щоб досягти цілей навчального процесу, планування має бути розумним.

Використання інтерактивних методів, таких як імітаційні ігри, проекти та дослідницькі завдання, є одним із прикладів використання нетрадиційних методів навчання історії бойового шляху батальйону «Світязь». Учні розвивають творчі здібності та критичне мислення завдяки цим методам, які дозволяють їм активно брати участь у навчанні. Наприклад, учні можуть досліджувати певні історичні події, аналізувати різні точки зору та використовувати сучасні джерела інформації, такі як відеоматеріали та веб-ресурси. Це не тільки допомагає учням краще зрозуміти тему, але й допомагає їм зрозуміти значення історії для сучасного світу.

ABSTRACT

Honcharuk Oleksandr Evgeniyovych Studying the combat path of the Svityaz volunteer battalion in institutions of general secondary education -
Master's diploma thesis on manuscript rights.

Thesis for obtaining a master's degree in the specialty 014 Secondary education (History) at Lesya Ukrainka Volyn National University.

The relevance of this topic is due to the fact that for the first time since the independence of Ukraine, an armed conflict broke out on its territory. Ukrainian society realized that there was a threat to the independence and freedom of the state, which caused an unprecedented patriotic upsurge, and also caused a unique phenomenon of the voluntary movement. Simultaneously with the partial mobilization to the Armed Forces of Ukraine, voluntary formations were formed with the support of the authorities, public organizations, political parties, volunteers and philanthropists who stood up for the defense of their state.

Thanks to joint actions, it was possible to stop the advance of Russian terrorist forces in the East of Ukraine during the initial stage of the anti-terrorist operation. There is a need to summarize the scattered information about the voluntary formation "Svityaz" and to study its understudied aspect.

In the diploma thesis, a scientific task was performed, the essence of which was to study the socio-political prerequisites of Russian aggression and the participation of the volunteer formation "Svityaz" in the anti-terrorist operation, as well as to analyze the methodology of teaching the topic in general secondary education institutions.

The main results of the study:

In the first chapter "Historiography, source base and research methods", the state of scientific development of the topic, classification and characteristics of the used sources were analyzed.

It was found that the formation, functioning and history of the Ukrainian voluntary formation is considered in the context of the historiography of the ATO in the East of Ukraine. The first articles were aimed at propaganda, as the goal was to involve the population in the fight against the Russian occupiers. Since 2015, studies have been published that examine Russian-Ukrainian relations, the sources of the armed conflict, its nature, and the participation of Ukrainian volunteer formations. These studies cover a wide historical range.

The analysis of Russian historiography showed that it tends to highlight the topic of Ukrainian volunteer formations and is connected with the political views and ideologies of the Russian government. In addition, historical events in the East of Ukraine, in particular those concerning Ukrainian volunteer formations, are being distorted.

Identifying and understanding the plot, as well as establishing its completeness and reliability, were the basis for the analysis of the source base of the research topic. Legislative acts, published documents, archival documents, publications in the press and memories of direct participants in the events were the sources that the author identified and involved in the research.

The application of methods of scientific knowledge, both general scientific and special, helped to solve the task of scientific research, to avoid one-sidedness and inconsistency, and to reproduce the peculiarities of the creation and functioning of Ukrainian voluntary formations within certain chronological limits.

The second chapter "Socio-political prerequisites of Russian aggression" analyzes the main problems between Russia and Ukraine before the beginning of the conflict.

It was found that Russian-Ukrainian relations after 1991 were difficult. Despite the fact that the Verkhovna Rada of Ukraine recognized the inviolability of the borders, Russia questioned their stability. After the Orange Revolution of 2004, when Russia supported opponents of the pro-European course in Ukraine, tensions increased. Relations with Ukraine deteriorated when in 2008 it did not recognize the

independence of Abkhazia and South Ossetia. Until 2014, there were conflicts and disputes between the countries, which led to open aggression on the part of Russia.

President Yanukovich's refusal to sign an association agreement with the EU, a high level of corruption and dependence on Russia led to the Revolution of Dignity in Ukraine (2013-2014). Although the protests on Maidan Nezalezhnosti began peacefully, after they were dispersed, they turned violent. The death of the "Heavenly Hundred" became a symbol of the struggle for independence. As a result of the revolution, Yanukovich was released, and the new government set a course for European integration. Nevertheless, it also led to the annexation of Crimea by Russia and the war in Donbas, which presented Ukraine with a new challenge. The increase in the political consciousness of Ukrainians and the activation of civil society were the result of the revolution, which determined the country's path to democratic reforms.

It is analyzed how Russia annexed Crimea in 2014 after the escape of President Yanukovich. On February 27, government buildings in Crimea were seized by undocumented Russian soldiers. On March 16, an illegitimate referendum was held in which 97% of voters voted to join Russia, according to official data. This referendum led to sanctions against Russia because it was not recognized by the international community. After the annexation, repressions against the Crimean Tatars and Ukrainians, as well as economic difficulties, began in Crimea.

In the third chapter "Participation of the volunteer formation of Svityaz in the anti-terrorist operation", it was clarified in which battles the battalion participated and its participation in the anti-terrorist operation.

It tells how the Svityaz company played an important role in the battle for Ilovaisk, carrying out the task of clearing the streets, guarding the location and checking houses for weapons and ammunition. They performed combat missions in conditions of intense shelling together with the Dnipro-1 battalion and other units. Due to the chaos on the battlefield, the Svityaz unit also had problems coordinating

actions, which required the command to develop communication skills between fighters.

On August 22, 2014, the main part of the company arrived in Ilovaisk and settled in the "Lastivka" kindergarten, where it cooperated with other battalions. The Svityaz company was ordered to leave their territory and make their way to their own, which indicates their active participation in combat operations.

The events of August 29, 2014, when the "Svityaz" company got into the "Bloody Corridor", then the Ukrainian military tried to get out of the surrounded Ilovaisk, were analyzed. The column split into southern and northern groups, and the Svityaz company left the city in two columns to guard important objects. In the process of leaving, they encountered shelling from the enemy. The soldiers of the company demonstrated courage and determination in the performance of their duties, despite the difficult conditions.

The Svityaz battalion was an important participant in the battle for Vugleghirsk in January 2015. The unit took part in hostilities, performing the task of holding positions and protecting the territory from enemy attacks. Fighters of the battalion carried out both defensive actions and counterattacks to prevent the advance of Russian troops and separatists.

The Svityaz battalion was able to hold important strategic positions thanks to its training and determination. This contributed to the overall effort of Ukrainian forces in this region. Despite significant losses and difficult battle conditions, the fighters demonstrated courage and skill.

Since April 2018, the "Svityaz" company has been participating in the operation of the United Forces (JOF), ensuring public safety, patrolling and on duty at checkpoints. The unit cooperates with other military formations and volunteers, receiving support, fighting illegal arms and drug trafficking. The company maintains military traditions and gives new fighters experience.

The fourth chapter, "Methodology of teaching the topic in secondary education institutions", tells about the methods and various techniques of teaching in the lessons.

In secondary schools, the effectiveness of students' assimilation of knowledge depends on a two-way learning process: the teacher transmits information, and the students learn. Education should include not only learning, but also the development of students' creative and mental abilities. Not only is it important to develop a positive motivation for learning, but also to teach students to organize and summarize information so that they can better understand and use what they know. This comprehensive strategy takes into account the social and psychological aspects that affect learning.

Teachers of the history of the Russian-Ukrainian war must effectively use all available opportunities for the development of students' personality, their intellectual growth and deep understanding of what they are studying. Lessons should be interactive so that students are actively involved in speaking and writing. Lessons can include historical investigations where students use different sources to investigate specific events or phenomena. In order to achieve the goals of the learning process, planning must be reasonable.

The use of interactive methods, such as simulation games, projects and research tasks, is one example of the use of non-traditional methods of teaching the history of the combat path of the "Svytyaz" battalion. Students develop creativity and critical thinking through these methods, which allow them to actively participate in their learning. For example, students can research specific historical events, analyze different points of view, and use modern sources of information such as videos and web resources. Not only does this help students gain a better understanding of the topic, but it also helps them understand the importance of history to the modern world.

ЗМІСТ	
ВСТУП.....	13
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.	15
1.1. Історіографія проблеми.	15
1.2. Джерельна база дослідження.....	15
1.3. Методи дослідження.....	23
Висновки до розділу	29
РОЗДІЛ 2. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ.	30
2.1. Розвиток відносин між Росією та Україною.	30
2.2. Революція гідності.	36
2.3. Анексія Криму.....	42
Висновки до розділу	45
РОЗДІЛ 3. УЧАСТЬ ДОБРОВОЛЬЧОГО ФОРМУВАННЯ «СВІТЯЗЬ» В АНТИТЕРОРИСТИЧНІЙ ОПЕРАЦІЇ.....	46
3.1. Бої за Іловайськ.	46
3.2. Кривавий коридор	52
3.3. Оборона Вуглегірська та захист громадян в зоні проведення ООС.....	57
Висновки до розділу	62
РОЗДІЛ 4. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.	63
4.1. Особливості засвоєння знань учнями в закладах загальної середньої освіти.	63
4.2. Вимоги до викладання історії російсько-української війни та типи уроків.	69
4.3. Застосування нетрадиційних форм навчання історії бойового шляху батальйону «Світязь».....	77
Висновки до розділу	80
ВИСНОВОК	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	85
ПЛАН-КОНСПЕКТ УРОКУ.....	94

ВСТУП

Актуальність теми. У 2014 році Російська Федерація (РФ) порушила міжнародні зобов'язання та міждержавні договори, розв'язавши широкомасштабний збройний конфлікт на території України, що призвело до чисельних жертв. Метою держави-агресора було дестабілізувати суспільно-політичне середовище в Україні для відновлення контролю та стримування України від вступу до Європейського Союзу. На початку конфлікту українське суспільство відчувало сплеск патріотичного запалу та непереборне бажання захищати свою країну. Що спричинило безпрецедентний феномен добровольчого руху. Виникнення добробатів стало відповіддю на зовнішню агресію Російської Федерації проти України. На їхню честь запроваджено державне свято яке щорічно відзначається 14 березня.

Батальйон «Світязь» допоміг звільнити частину Донбасу та зупинив російських терористів в період проведення АТО. Оскільки волонтерські групи, як-от «Світязь», приєдналися до українських військових, вивчення їхніх бойових стратегій могло б допомогти у підготовці майбутніх солдатів.

Мета дослідження — дослідити феномен українського добровольчого руху на прикладі батальйону «Світязь», проаналізувати бойовий шлях підрозділу та визначити методику викладання матеріалу у закладах середньої освіти.

Відповідно до мети дослідження визначено **завдання:**

З'ясувати стан наукової розробленості теми, узагальнити і проаналізувати джерельну базу дослідження;

Проаналізувати суспільно-політичні передумови російської агресії;

Виявити передумови виникнення українського добровольчого батальйону «Світязь»;

Визначити особливості та ключові моменти бойового шляху батальйону «Світязь»;

Оцінити вплив вивчення бойового шляху батальйону на патріотичне виховання та громадянську свідомість здобувачів освіти.

Об'єкт дослідження: антитерористична операція ЗС України, як перший етап російсько-української війни, процес патріотичного виховання та формування громадянської свідомості у здобувачів загальної середньої освіти.

Предмет дослідження: вивчення бойового шляху батальйону «Світязь» в закладах загальної середньої освіти.

Методи дослідження: використання історизму, поєднання системності та методу синтезу, конкретики дозволило визначити розвиток добровольчого руху як суспільного явища. Принцип діалектичної єдності історичних і логічних засад дозволив простежити зародження, розвиток і функціонування добровольчого руху, виключивши при цьому спекуляції та домисли щодо історичних фактів і подій. Українське добровольче формування було унікальним, тому використання загальнонаукових методів, зокрема аналізу, синтезу, формалізації, абстрагування, статистичного та спеціального історико-джерелознавчого аналізу, порівняльно-історичного, історико-логічного, допомогло відтворити особливості українського добровольчого формування. , недопущення однобічності та непослідовності у вирішенні наукового проблемного завдання.

Публікації

Результати дослідження відображені в статті «Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів як важлива складова якісної освіти у новій українській школі», яка була опублікована в XIII Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія і практика сучасної науки та освіти».

Структура та обсяг магістерської роботи. Дипломна робота складається з оглядового змісту, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг праці становить 100 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.

1.1. Історіографія проблеми.

Добровольчий батальйон «Світязь» було створено під час війни і він діє досі. Він став частиною історії АТО на Сході України. Історіографія даного періоду є унікальною тим, що збагачувалася спогадами та думками тих, хто брав безпосередню участь в бойових діях. Перші статті були переважно пропагандистського характеру, так як мали на меті задіяти до військових дій якомога більше громадян. Але вже з 2015 року починають публікуватися наукові праці, які досліджують даний фрагмент історії України, російсько-українські відносини, а також природу російсько-української війни та участь в ній добровольчих формувань[1].

Монографія під редакцією В. Горбуліна «Світова гібридна війна: український фронт» присвячена такому явищу як гібридна війна, проектуючи при цьому її риси на тлі кризи світової безпеки. Також автори даної монографії розглянули та описали причини ведення гібридної війни Росії проти України, її стратегічні цілі та сконцентрували увагу на специфіці ведення війни. Також було описано максимально можливі кроки української влади для здобуття локальних перемог. В підсумку автори заявляють, що російська агресія стала каталізатором подій які спричинили виникнення волонтерського руху. Головними відкриттями цієї діяльності стали дії української армії, що привело до звільнення майже половини захоплених Росією територій Донецької та Луганської областей[2].

Особливої уваги заслуговує публікація Г. Перепелиці «Україна – Росія: війна в умовах співіснування» [3], у якій детально проаналізовано та прописано російсько-український збройний конфлікт та дано прогноз щодо подальшого розвитку відносин між цими державами. В даній роботі було прописано основні причини ослаблення обороноздатності української армії, а також причини деморалізації військ після російської агресії. Крім того оцінено діяльність

вищого керівництва держави яке сформувалося після Революції гідності. Автор зазначив труднощі та їх наслідки добровольчих загонів у районі проведення АТО у квітні – травні 2014 року, зокрема, бойовиків, проведення рейдів у різних районах, які вони колаборували.

П. Гай-Нижник в монографії «Росія проти України (1990 – 2016): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення» [4] показує характер військово-політичних та дипломатичних взаємин Російської Федерації та України протягом 1990 – 2016 рр. Автор проводить аналіз подій, які тісно пов'язані з Євромайданом та Революцією гідності. В роботі вказано причини зниження військової могутності України. А саме: скорочення ЗС України, недостатнє фінансування армії, просування проросійських військових керівників, незадовільний рівень матеріально-технічних запасів, а також відсутність алгоритмів взаємодії ЗС України із іншими військовими формуваннями.

Також потрібно відмітити активну роботу журналістів у підготовці друкованих матеріалів. У науково-популярному виданні «Неоголошена війна. Невідомі факти та хроніка АТО» [5], дана робота була підготовлена українськими журналістами які дотримувалися хронології подій які відбулися протягом березня 2014 до лютого 2015 року. Автори проаналізували весь хід збройної агресії Росії проти України, детально описали зародження добровольчого руху та проаналізували найважливіші події які відбулися на Сході України.

В історіографії проблеми слід проаналізувати колективну монографію «Два роки з моменту початку АТО та гібридної війни РФ проти України: фіаско путінського бліц-кригу»[6], підготовленій групою авторів, зокрема, Т. Березовець, О. Доброєр, А. Карацур, В. Кравченко. В книзі детально розписана періодизація агресії, розглянуто фактори які істотно вплинули на дестабілізацію ситуації в Україні, а також визначені помилки яких допустилися

керівники держави під час протидії тероризму. Є епізоди які пов'язані з добровольцями зокрема їх спільна боротьба з силовиками.

Науковому виданні присвячені діяльності, які міністерства та відомства України здійснювали, щоб захистити територіальну цілісність та суверенітет країни на сході, опублікованому у «Білій книзі антитерористичної операції на Сході України (2014 – 2016)»[7]. У даному виданні детально розглянуті та оцінені основні події бойових дій.

У фундаментальній праці «25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави» [8] розглянуто новий підхід до вивчення історії України, зосереджений на розвитку суспільства. Російській агресії приділяється особлива увага, розглядаються причини та умови її виникнення. Крім того показано пропагандистські дії влад країн за 25 років незалежності та участь українських добровольчих формувань на Сході України.

У статті [9] С. Кульчинський оцінив обстановку в Україні в 2010 – першій половині 2015 років, коротко проаналізував політичну розстановку сил в Україні в кінці 2013 року. Зазначено, що саме в цей період були найсприятливіші умови для того щоб російські банки та фірми успішно ввійшли в економіку України. Саме в цей час створювалася напівколоніальна залежність нашої держави від Росії, яка намагалася відновити контроль над колишніми республіками Радянського Союзу.

Киридон в своїй книзі пише, що наймасштабнішою подією в новітній історії України слід вважати Революцію гідності з двома її таборами – протестувальниками на Євромайдані та Антимайданом. Перехід різноманітних політичних і соціальних явищ відповідно до їх хронології у рамках діапазону листопад 2013 – липень 2014 рр. дозволяє розглядати їх як єдину хронологічну послідовність подій «Євромайдан – Крим – Схід(Південний Схід)»[10].

В своєму дослідженні В. Ткаченко [11] говорить, що формування української національної ідентичності є головним фактором національної безпеки та ведення «гібридної війни». В дослідженні автор подає приклад

історичного досвіду та його вплив на створення національної ідентичності, а також показує проблеми та рішення для їх усунення.

Проблему втручання російського керівництва в політику України розкрив В. Головка, а також розкрив проблему анексії Криму та збройний конфлікт на Сході України[12]. В своїй праці автор проаналізував поняття «антитерористична операція» та «гібридна війна». Опираючись на результати даного дослідження український вчений зробив висновок, що використання терміну «антитерористична операція» є найбільш адекватним [12]. Під час аналізу подій автор приділяв увагу місцевим правоохоронним органам які не приймали жодних дій. На його думку важливу роль в боротьбі з терористами зіграли саме добровольчі угруповання.

23 вересня 2015 року під час Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції на тему: «Анексія Автономної Республіки Крим і Війна на Донбасі» було офіційно проголошено доповіді про різні добровольчі батальйони, а також оцінювалися їхні внески під час проведення АТО.

У статті «Ілловайськ. Екзумація. Підсумки» [13] автора Я. Тиченко, наводить умови, за яких тіла загиблих під Іловайськом Донецької області доставлялися у Дніпропетровськ та Запоріжжя. Автор демонструє втрати серед добровольців 39-го, 40-го та 42-го батальйонів територіальної оборони, а також батальйонів «Донбас», «Миротворець», «Івано-Франківськ», «Дніпро-1», «Світязь», «Крим», «Херсон», ДУК «Правий сектор».

У статті «Військові батальйони українських добровольців та їх роль у боротьбі з російською агресією на Сході України»[14] Ю. Зінька та І. Кушка детально підкреслили участь добровольців у війні за незалежність та територіальну цілісність України. Додатково, в ряді праць доводились регіональні аспекти добровольчого руху.

Так фахівець О. Дем'янюк у доповіді «Волиняни у відстоюванні територіальної цілісності України на Сході держави у 2014 році»[15] відображав героїзм та жертвність волинян, які взяли участь у захисті державних кордонів на Сході країни.

У статті Богдана Зека «Іловайськ став найвищим випробуванням для учасників»[16;17]. Ідеться про 44-річного майора поліції Вячеслава Хоміцького, який служить у добровільчій групі патрульної поліції спеціального призначення «Світязь». Цей боєць приєднався до роти в червні 2014 року, і з першого дня їздив за кордон захищати його. Його шлях не був легким. Відважний воїн проходив бої під Іловайськом і Вуглегірськом, а коли спецпідрозділ виходив з Іловайського котла, він отримав поранення під час мінометного обстрілу. За відвагу майор отримав медаль іменності на хірурга, солдата і медика. Також у статті розповідається коротка біографія Хоміцького, його вибір професії після служби в лавах Збройних силах України та служба в різних місцях під час подій на Сході України.

Стаття, що з'явилася на просторах інтернету 4.06.2014 року «На Волині створять спецпідрозділ «Світязь»», повідомляє про наказ МВС України, що створює спецпідрозділ предмет з бойовими знаками. Такий підрозділ визначається функціональними обов'язками, правовими засадами, інструкціями щодо своїх завдань, виконання та взаємодії з іншими структурами правоохоронних органів Захист громадян, їх прав і свобод. Забезпечення запобігання правопорушенням, охорона і забезпечення порядку, а також забезпечення безпеки та порядку під час масових заходів. Виявлення кримінальних правопорушень та участь у їх припиненні[18].

Книга «Спецпідрозділ «Світязь» в АТО на Донбасі 2014-2018» автора Богдана Зека включає відомості про формування роти, інформацію про перші завдання у районі проведення антиретористичної операції, а також цікаві факти про участь батальйону «Світязь» в боях за Іловайськ, Вуглегірськ, захист громадян в ООС[19].

Аналіз опублікованої літератури дає змогу підстави стверджувати про те, що дослідники зробили початковий внесок у розкриття проблеми створення українського добровольчого формування та його функціонування у 2014–2018 роках, його участь в АТО по захисту територіальної цілісності України.

1.2. Джерельна база дослідження.

Матеріалом, на якому базується публікація, є наступні нормативно-правові та законодавчі документи України: Конституція України, де у статті 17 визначено, що справою честі зачищення суверенітету, територіальної цілісності та забезпечення безпеки України для кожного громадянина України; Укази Президента України, закони та постанови Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України; Матеріали Міністерства оборони України, Генерального штабу ЗС України.

Від 2 березня 2014 року України указом Президента України згідно із рішенням від 01.03.14 негайних потреб проведення війни ускладнення суверенітету та територіальної цілісності України. України в зв'язку із від 17.03.14 року на території України триває мобілізація громадян.

Відповідно до указу Президента України від 14 квітня 2014 року введено в дію рішення РНБО України від 13 квітня 2014 року щодо невідкладних заходів щодо боротьби з терористичною загрозою та збереження територіальної цілісності України, з якої почалася військова операція на Сході України. Указ Президента України від 24 вересня 2015 року затвердив нову Воєнну доктрину України, яка підтримує інтеграцію добровольчих формувань до ЗС України, НГУ та МВС України.

16 квітня 2014 року прийнято Закон України «Про Заяву Верховної Ради України щодо захисту конституційних прав військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, осіб рядового і начальницького складу та інших працівників органів внутрішніх справ України, які беруть участь у антитерористичній операції, яка спрямована на захист незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, мирного життя українських громадян». Всупереч геноцидним масштабам і недолями парламентарі оголосили, що «Верховна Рада України у цей доленосний час випробувань закликає український народ виявити згуртованість та віру в свої сили,

патріотизм та звитягу і стати на захист незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України»[20].

Також слід зазначити, що немає окремого нормативно-правового документа, який регулює створення та роботу добровольчих організацій. У Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» було роз'яснено поняття «добровольче формування» під час вивчення законодавчої сфери за допомогою контент-аналізу [21].

Центральний державний кінофотоархів України імені Г. Пшеничного провів дослідження трьох облікових одиниць кіно- та відеодокументів. Деякі з цих документів використовувалися під час написання роботи [22;23;24]. В цих документах показано витримку учасників Революції гідності та героїзм добровольців, які захищають територію України, спогади та інтерв'ю учасників добровольчих формувань, а також допомога українським добровольцям і душпастирська опіка воїнів священнослужителями.

Для демонстрації регіонального характеру та для подальшого використання ми зверталися до фондів музеїв України. В першу чергу, це Національний військово-історичний музей України «Збройні Сили на захисті суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості України, 2014 – 2015 рр. у Дніпровському національному історичному музеї імені Д. І. Яворницького, матеріали та спогади у учасників українських 47 добровольчих формувань, особисті речі та екіпіровка добровольців. Вони розповідають про героїзм добровольців в бойових діях і волонтерську допомогу добровольчим формуванням.

Вивчення архівних документів і матеріалів може спричинити додаткове підтвердження про створення та діяльність українських добровольчих організацій. Архівні та документи, вперше вводяться до наукового обігу, оцінюються за допомогою ряду критеріїв відображення, що є не одноразовим предметом.

Аналітичні матеріали парламентських слухань «Обороздатність України у ХХІ столітті: виклики, загрози та шляхи їх подолання», які відбулися

23 липня 2014 р у, також містять важливу інформацію, яка міститься в опублікованих документах. В цих матеріалах детально розглядається стан безпеки та оборони України до російської агресії. З головною інформацією звіт про білу книгу ДОТ за 2014 рік та 2015 ро ку, як що містив відомості про діяльність українських добровільних формувань[25], у складі збройних сил.

Використовувалися публікації в цивільній пресі, які стосуються теми дослідження. Відомча військова преса (ЗМІ ЗС України, ІВФ та ПрО) і матеріали цивільних видань (урядових, регіональних, комерційних тощо) були перевірені. Пресові матеріали містять велику кількість різнопланової інформації, але, як і в більшості наративних джерел, вони мають емоції, авторський суб'єктивізм і неоднорідність інформації, що вимагає ретельного аналізу, щоб визначити достовірність матеріалів. У друкованих матеріалах є багато інформації про умови, в яких було створено українську добровольчу групу.

Інтернет містить широкий спектр інформації про добровольчий корпус. Засоби масової інформації (ЗМІ) поширюють інформацію в глобальних мережах, а також в різноманітних сайтах політичних і громадських організацій, вони публікують свої форуми, в яких обговорюють різні аспекти російсько-української війни, волонтерство та діяльність українських сил на Сході України. Тим не менш, через те, що велика кількість інформації, розміщеної в Інтернеті, іноді немає джерела, її потрібно було перевіряти та порівнювати з іншими джерелами.

Опрацьована джерельна база стала достатньою для підготовки магістерської роботи, яка відповідає меті та завданням дослідження.

1.3. Методи дослідження.

Під час вивчення історії було зроблено висновок, що в українській літературі використовуються терміни добровольчі батальйони, добробати, добровольчі загони добровольчі формування, українські добровольчі формування тощо. Це збройні формування, які були створені на настанову народних мас і озброєні як принципи добровільності, щоб протистояти російській агресії. І словосполучення також використовувалося в історії науки, і хоча автори не наводять чітке визначення. Їм не втручається у дослідження з чітким використанням дефініції, тому доцільно її сформулювати для сучасного дослідження.

Отже, шляхом аналізу великої кількості інформації було встановлено, що добровільним збройним формуванням, створеними або організованими для захисту України, брали безпосередню участь антитерористичній операції на Сході України, є цілком чітко властиві риси чи ознаки. Вони сформовані добровільно та створені з ініціативи проукраїнських політичних сил під час збройного конфлікту на Сході.

У «Військово-політичному енциклопединому словнику» слів «добровольці» визначають так: «Особи, які за своїм власним бажанням вступили до лав збройних сил однієї з воюючих сторін» [26, с.432], а «Великий тлумачний словник сучасної української мови» на добровільний пропонує наступне визначення: «утворюється, існує на основі самодіяльності мас, завдяки підтримці громадськості», та «добровільчий» як прикметник до доброволець [27, с.1728].

Широкі масштаби також отримала антитерористична операція завдяки Указу Президента України від 14.04.2014 №405/2014, який затвердив рішення РНБО України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України». Перша стаття Закону України «Про боротьбу з тероризмом» [28] визначає антитерористичну операцію як «комплекс скоординованих

спеціальних заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення терористичної діяльності, звільнення заручників, забезпечення безпеки населення, знешкодження терористів, мінімізацію наслідків терористичної діяльності».

Натомість, в Україні є закони та положення, схованими якими постановляється, що Росія є агресором та вчиняє збройну агресію проти України, а на Сході України – збройний конфлікт[29]. Згідно із Новим роз'ясненням Воєнної доктрини України, воєнний конфлікт – це форма розв'язання різночасткових відносин міждержавних або внутрьодержавних суперечностей двома протистоячими силами. Форми ведення воєнного конфлікту розрізняються за видом військового столкновения протистоячих сил: Збройні конфлікти бувають між дультатами держави: міжнародні збройні конфлікти; на державному кордоні; між ворогуючими силами – з двох або більше держав – як правило, за принципової підтримки від ззовні, – на межах однієї держави: внутрішні воєнні конфлікти[30].

Водночас Російська Федерація формально відкидала можливість втручання в хід розгортання подій на теренах тимчасово окупованій автономії Донбасу. Однак безперечно Російська Федерація створила та підтримує терористичні формування на сході України здійснюючи рекрутацію росіяну України а громадян усередині її меж, а також надаючи зброю бойовикам НЗФ.

Згідно з Гаазькою конвенції 1907 р., яка набула чинності в Україні 24 серпня 1991 р., всі країни світу в усьому світі користуються загальноприйнятими законами та звичаями міжнародного права. Згідно з ст. 19 Закону України Про міжнародні договори України від 29.06.2004 № 1906-IV чинні міжнародні договори, які ратифіковані Верховною Радою України, становлять чинність в національному чині і можуть застосовуватися відповідно до національного законодавства.

Гаазька конвенція 1907 р. У ст. 1 розділу Кількість визнання військовисть сторони зазначається, що воєнні права, обов'язки та закони поширюються не лише на армії, а й на ополчення та добровільчі відділи, якщо вони належнуть до

будь-якої іншої військової сторони. Умови, до яких вони повинні бути пристосованими, включають: 1) вони під керівництвом особи, відповідальної за своїх підлеглих; 2) вони носять відкрито зброю; 3) мають закріплену відмінну емблему, яку можна розпізнати на відстані; 4) ведуть бойові дії відповідно до законів і звичаїв війни.

У ст. 2 Законі і звичаї війни на суходолі зазначено, що жителі, які рештають на території, що окупувалася, користуючись з рук доцілного приходу ворога, і при цьому кидають зброю, щоб протиставити виногам, вторглись, але не мали часу зекрюалізуватися поняттяю ст. 1, визнаються агрепаторією, якщо вони відкрито носять зброю й відповідно гають принципам ісп івого істину[31].

Під час аналізу даних було встановлено, що українське законодавство містить поняття добровольчих формувань. Вони виникають, як правило, як самооборона з боку добровольчих загонів, що входять до складу озброєних патріота. Пунктом 20 статті 6 Закону України про правовий статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту №3351-ХІІ від 22 жовтня 1993 р. «визнається добровольча організація як правовий суб'єкт, яка утворювалася або самоутворювалася для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, брала пряму участь у веденні антитерористичної операції, забезпечуванні її під час перебування в зоні проведення антитерористичної операції»[31].

Відповідно до статті 260 Кримінального кодексу України, прийнятого у 2001 році, утворення збройних формувань, не передбачених законом, карається кримінально. До воєнізовано включаються організації, організаційну структуру котрих можна порівняти зі збройними військами, включаючи дисципліну, єдиноначальність і підпорядкованість з одного боку, а також військову або підготовку до розрахунків. «Незаконні збройні формування» – озброєні організації, які мають зброю, придатну для використання, наприклад, вогнепальну чи вибухову або іншу [33].

Добровольчий корпус «Світязь» був одним із добровольчих формувань, які не були частиною державних військ і брали участь у бойових діях у зонв проведення антитерористичної операції на Сході України. У 2014 році підрозділ очолював Олександр Фацевич. 30 січня 2015 року рота «Світязь» героїчно вирвалася з блокади, завдавши ворогові значних втрат завдяки військовій майстерності. У складі підрозділу нараховувалося 40 осіб. В Іловайську бійці вперше зустрілися з негідниками, які посягали на суверенітет України. У місті та його околицях перебували російські солдати, які не мали жодних розпізнавальних знаків. Після того, як Іловайськ був оточений, підрозділ зазнав першої втрати – Володимира Іщука. Вони трималися, незважаючи на складну та напружену ситуацію. У певний момент стало зрозуміло, що необхідно покинути оточення, оскільки представники збройних сил не могли пробитися до роти. Багато людей загинуло, коли вони втрапили в засідку під час проходження так званого «зеленого коридору». Вийшовши з оточення, бійці проходили тривалу реабілітацію; частині з них стан здоров'я не дозволив продовжити службу, але інші продовжили боротьбу. Підрозділу знову довелося вступити в битву у Вуглегірську взимку [34].

Наукові принципи історизму, об'єктивності, системності, конкретності та принцип діалектичної єдності історичного та логічного підтверджувались та вивчались в процесі написання роботи. Принцип історизм вимагав, щоб предмет дослідження вивчав власну історію. Об'єктивність означала уникати у своїх роботах суб'єктивного підходу та помилки, з якими присутнього не можна досліджувати наукову істину. Принцип системності вимагав, що об'єкт дослідження слід розглядати в контексті внутрішніх та зовнішніх зв'язків усіх компонентів предмета дослідження. Для отримання принципу конкретності об'єкт дослідження вивчався з урахуванням унікальності вмісту, історичного часу зародження та існування та географічного розташування. Принцип діалектичної єдності історичного і логічного відображається у тому, що логіка міркувань відповідає історичному процесу та виключить спекуляцію й домислів про історичні факти та події.

Такий спосіб роботи під час дослідження, аналізу та синтетичної діяльності дозволив виявити елементи предмета дослідження, а окремо – елементи устрою українського добровольчого формування. Це, перш за все, командоуправлінська сфера, організаційно-штатний склад, матеріально-технічне забезпечення, підготовкуходження, стан озброєння та військової техніки тощо. На останньому етапі аналіз та синтез впливована були синтезовані, створивши узагальнену картину стану та особливостей створення цього добровольчого формування.

Завдяки логічному методу було визначено внутрішній логіці подій, виявлено причинно-наслідкові зв'язки у подіях новітньої воєнополітичної історії України та сформульовано проміжні висновки. Використавши ці інструменти до пізнання, було б можливо здійснити певну реконструкцію подій та їх наукову інтерпретацію на ґрунті дефіциту верифікованих джерел. Зрозуміло, що через те, що бойові дії тривають навіть під час проведення досліджень, через державні таємниці, широке застосування дезінформації та інформаційного протиборства тощо.

Метод формалізації є важливою частиною методології дослідження. Його значення збільшилося через необхідність створення понятійно-категоріального апарату дослідження, який відповідає меті й завданням дослідження. До речі, слід зазначити, що створення термінологічного апарату дослідження в багатьох відношеннях є новаторським завданням. Це зумовлено тим, що неконвенційне протистояння (гібридне) має свої особливості, а також тим, що у військово-політичній історії суверенної України такого досвіду не було.

Абстрагування дозволило виділити основні характеристики тактики використання, відділяючи їх від другорядних та змінених елементів збройного протистояння. Крім того, зауважу, що застосування зазначеного загальнонаукового підходу дозволило забезпечити засадництво дослідження від негативно впливаючого на нього інформаційного протиборства, а саме розповсюдження свідомо хибної інформації, яка не періодич не витримала

перевірки. Науково обґрунтовані військово-історичні знання про звитягу та трагедії сучасного українського народу та українського народу попередніх поколінь.

Щодо методу історизму, його використання полягає в аналізі позитивних та негативних дій уряду України, військового керівництва країни та політичних партій щодо організації, оснащення і формування одиниць українського добровольчого формування, а також досягнення їх мети в політичному, військовому та територіальному плану у рамках здійснення бойових дій на Сході України даного періоду.

Щоб проаналізувати процес створення добровольчого формування у логічній послідовності та тісному зв'язку з суспільно-історичними процесами та явищами періоду 2014-2015 років, під час написання дипломної роботи використовувалися *порівняльно-історичні та історико-логічні методи*.

Наприклад, публікація в «Урядовому кур'єрі» від 5 березня 2014 року під назвою «До військкоматів шикуються черги» [35] показує велике бажання громадян України захистити свою землю від агресії Російської Федерації. Згідно з вмістом статті, під час брифінгу з пресою 2 березня 2014 року секретар РНБО України А. Парубій сказав, що було прийняте рішення про часткову мобілізацію військовозобов'язаних. Але закон, який утвердив рішення, був прийнятий лише 17 березня 2014 року [36].

Таким чином, за допомогою методологічних принципів і використання вище зазначених методів було можливо достовірно проілюструвати процес створення українського добровольчого формування і його діяльність на Сході України у зв'язку з історичними подіями та процесами, які відбувалися там у 2014-2015 роках.

Висновки до розділу

На підставі цієї інформації та аналізу історіографічного аспекту можна зробити висновок, що історія сучасного явища добровольчого руху в історії України і її похідних – українських добровольчих формувань з 2014 по 2015 рік не є предметом наукових досліджень. Даний висновок підкріплюється відсутністю наукових статей вітчизняних та зарубіжних авторів, де системно розглядається дана історія.

Історію добровільців як явища констатували більшість авторів, але ці статті є фрагментарними та початковими. Певні теми досліджень частково вивчені, як от героїчні вчинки добровільців, визнання присутності та розвитку українських добровольчих формувань різних років, підтримка їх волонтерами.

Отже, аналіз показує, які тематики вивчені та які факти на сьогодні можна визнати при тому, що залишається ще недостатньо вивченим. Для отримання результатів дослідження моєї магістерської роботи не було необхідності впроваджувати нові методи чи запозичувати традиційні методи наукового пізнання, які застосовуються в інших науках. Для проведення відзначеної роботи було використано загальновизнані принципи наукового дослідження разом з загальнонауковими та спеціальними методами наукового пізнання. Це дозволило знаходити джерельну базу та аналізувати її, без змагання до однобічності та непослідовності процесу вирішення наукового завдання.

РОЗДІЛ 2. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ.

2.1. Розвиток відносин між Росією та Україною.

Після розпаду Радянського Союзу та виникнення на незалежних держав на пострадянському просторі вимагали трансформації відносин між колишніми республіками з урахуванням динаміки геополітичних процесів.

Дослідження, яке було проведене українськими, російськими та американськими науковцями, які вивчають проблеми відносин між Росією та Україною, напруженість особливо накопичувалася в останні десять років. Серед них проблеми сучасних правових відносин щодо окремих територій.

Відомо, що Мінська угода про створення СНД передбачала взаємне визнання та повагу територіальної цілісності та непорушності кордонів держав-учасниць Союзу. У декларації Верховної Ради України від 20 грудня 1991 року про Угоду про Співдружність незалежних держав зазначено: «Кордон між Україною – з одного боку, та Росією і Білорусією – з іншого, є державним кордоном України, який є недоторканим. Лінія його проходження, визначена Договором між Україною і Росією 1990 року, лишається незмінною незалежною від того, чи є Україна стороною Угоди, чи ні».

Однак, російська сторона, зокрема колишній глава МЗС Є. Примаков висловив думку, що кордони держав, які утворилися після розпаду Радянського Союзу, не є закріпленими і не гарантованими Гельсінськими домовленостями. Ця думка може бути сприйнята як підготовка до майбутнього перекроювання територій і зміни кордонів на пострадянському просторі. Глави делегацій під час Лісабонського саміту ОБСЄ також висловили таку оцінку.

В таких умовах стає необхідним надання правового статусу державному кордону України. У правовому сенсі кордон України не був оформлений не тільки з Росією, але й з Білоруссю і Молдовою, хоча ці країни не мали територіальних претензій. Моморандум про співробітництво в охороні державних кордонів Республіки Білорусь, Російської Федерації й України, підписаний главами держав у Москві 15 квітня 1994 року, відкривав

перспективи для правового оформлення кордонів. Спільна заява підтверджувала готовність продовжити роботу з договірно-правового оформлення своїх державних кордонів.

Тільки Білорусь і Україна виявили готовність до спільної роботи з делімітації та демаркації кордону. У 1997 році був підписаний Договір про державний кордон між Україною та Республікою Білорусь, який був укладений у листопаді 1994 року. Також угода між урядами України та Молдови про співпрацю у прикордонних питаннях дала поштовх для делімітації українсько-молдовського кордону. На листопад 1996 року Україна вже мала 40 договірних документів з прикордонних питань з даними державами. У Кишиневі 21-22 травня 1998 року відбулося спільне засідання українсько-молдовської комісії з делімітації державного кордону, на якому було узгоджено 98,2%, або 1180,4 км спільного кордону[37].

Значно довше та складніше вирішувалося питання українсько-російського кордону. Україна відхиляла пропозиції Російської Федерації щодо внутрішніх та зовнішніх кордонів. У 1992 році МЗС України тричі надсилало ноти протесту до МЗС Росії з протестом Угоди про делімітацію українсько-російського кордону, а також пропозиціями щодо його правового оформлення. Російська сторона ухилялась від цих пропозицій. У літку 1992 року міністр закордонних справ Росії А. Козирєв заявив, що цілісність української території не може бути незаперечним фактом. 9 липня 1993 року російський парламент прийняв постанову «Про статус міста Севастополя», в якій заявлялося, що місто має перебувати у російському підпорядкуванні. Це рішення було однозначно оцінено як агресивний політичний акт, який суперечить міжнародному праву і спрямований на порушення кордонів і територіальної цілісності України. Позицію України підтримала світова спільнота, зокрема Рада Безпеки ООН.

У січні 1996 року в місті Сочі відбулась зустріч делегацій прикордонних відомств України та РФ, під час якої підписано протоколи про спільний прикордонний і митний контроль між Україною та Росією. Довжина кордону

між Україною та Російської Федерацією становить 2484 км, а на середину 1996 року функціонувало 60 пунктів пропуску. Планувалось відкрити ще сім автомобільних і два залізничних пунктів пропуску. У літку 1998 року обидві сторони домовилися про оформлення правового статусу акваторії Азовського моря і Керченської протоки, а також завершення делімітації державного кордону до 1999 року. На січень 2002 року Україна повністю завершила делімітацію сухопутного кордону з Росією[37].

В кінці 2002 року завершилися переговори про делімітацію сухопутної частини українсько-російського кордону, під час яких досягнуто угоди про підписання державного кордону. Щодо розмежування Азовського моря, Кабінет Міністрів України прийняв рішення встановити кордони територіальних вод в односторонньому порядку, якщо на переговорах не буде досягнуто спільне рішення про розподіл акваторії моря. Цей захід не суперечить міжнародному праву. Реакцією Росії на цей крок офіційного Києва висловив перший заступник міністра закордонних справ РФ В. Трубников, який підкреслив, що одностороннє вирішення Україною питання делімітації Азовського моря вплине на українсько-російські відносини.

28 січня 2003 року під час візиту до Києва президента РФ В.В. Путіна було підписано Угоду про державний сухопутний кордон між Україною та Росією. Ця угода визначає статус Азовського моря та Керченської протоки і передбачає вирішення спорів щодо прилеглих морських територій відповідно до міжнародного права. Угода не містить положень, які б суперечили позиціям обох країн щодо статусу цих водойм.

Таким чином, після тривалих переговорів Україна та Росія досягли домовленостей щодо кордону та статусу Азовського моря. Ці кроки свідчать про зусилля обох країн у вирішенні територіальних питань та підтримку мирного співіснування на основі міжнародних стандартів.

Проблема російської військової присутності в Україні охоплює широкий спектр об'єктів та інтересів, ніж просто базування Чорноморського флоту РФ. Це складе явище включає не тільки військові бази і об'єкти, але й

інфраструктуру, яка підтримує військову діяльність, такі як системи попередження про ракетний напад, контроль космічного простору, арсенали та інші важливі військово-стратегічні об'єкти.

Україна та Російська Федерація не мають договорених зобов'язань щодо колективної оборони, але в контексті спільних об'єктів і систем безпеки існує потреба в узгодженні та збалансуванні інтересів обох сторін. Хоча об'єкти і системи можуть мати різний статус і правовий режим, їхня фактична функціональність та використання часто спрямовані на задоволення потреб Росії більше, ніж України.

Статус Чорноморського флоту Російської Федерації в Україні визначається основними документами, які були підписані у 1997 році і набули чинності у 1999 році. Ці документи включають Угоду про статус та умови перебування Чорноморського флоту РФ на території України, Угоду про параметри поділу Чорноморського флоту та Угоду про взаємні розрахунки, пов'язані з поділом Чорноморського флоту та його перебуванням на території України. Ці документи мають рамковий характер і відсилають до українського законодавства або до окремих угод між сторонами. Крім того, існує низка допоміжних нормативних актів, які не згадуються у базових угодах[38].

Щодо навігаційно-гідрографічних об'єктів, їх використання і управління також регулюється спеціальними угодами, проте виникають складнощі щодо оформлення договорів оренди відповідно до внутрішнього законодавства України.

Міжнародний аспект проблеми російської військової присутності в Україні виявляється у її взаємодії з іншими міжнародними учасниками, зокрема з НАТО. Росія, хоча офіційно висловлює своє неприйняття зростання ролі НАТО в Чорному морі, активно залучається до деяких операцій Альянсу, що створює додаткові напруги та складнощі.

Після конфлікту між Грузією та Осетією, відносини між Україною та Російською Федерацією досягли найвищого рівня напруженості на державному рівні. Ця ситуація стала однією з найбільш обговорюваних у світових ЗМІ і

викликала серйозну тривогу в Україні. Грузинсько-осетинський конфлікт, що швидко перетворився на збройні зіткнення між Росією та Грузією, породив численні питання щодо міжнародного права та впливу на геополітичний ландшафт Чорноморсько-Каспійського регіону. Ця війна стала першою міждержавним конфліктом, який потряс колишній радянський простір.

Лідери Європейського Союзу наголосили на важливості співпраці, довіри та діалогу з Росією, враховуючи взаємозалежність та глобальні проблеми. Вони підкреслили, що відносини повинні ґрунтуватися на повазі до верховенства права та принципів, визнаних у Хартії ООН і ОБСЄ. Саркозі зазначив, що не існує інших альтернатив для розвитку взаємовідносин та висловив надію на продовження партнерства з Росією, незважаючи на перевищену реакцію країни. Він підкреслив, що діалог з російськими сусідами є необхідним кроком для Європи[39].

Україна не підтримала рішення Росії щодо визнання незалежності Південної Осетії та Абхазії. Україна наголошує на важливості збереження територіальної цілісності будь-якої держави. Президент України Віктор Ющенко заявив, що таке рішення є неприйнятним для України і вона не може його підтримати. Він також підкреслив, що Україна вважає забезпечення міжнародного права на територіальну цілісність країни основою безпекової політики[40].

Рішення Росії про визнання незалежності Південної Осетії та Абхазії також призвело до загострення відносин. Україна чітко підтримує міжнародний принцип збереження територіальної цілісності кожної держави. Віктор Ющенко висловив сум у зв'язку з таким рішенням і вважав його неприйнятним для України. Він підкреслив, що основою сучасної безпекової політики України є забезпечення міжнародного права на територіальну цілісність кожної нації. Крім того, важливо зазначити, що Україна заявила про свою позицію щодо участі кораблів Чорноморського флоту, які тимчасово перебувають на її території, у військовому конфлікті в Південній Осетії. Україна заявила про своє

право заборонити повернення цих суден, якщо вони будуть задіяні в конфлікті в портах України. [41].

Також варто згадати, що під час спільної прес-конференції з прем'єр-міністром України у Москві, прем'єр-міністр Російської Федерації безпідставно звинуватив Україну у поставках зброї в зону конфлікту. Однак після глибокого аналізу, спеціальна міжвідомча робоча група зазначила, що всі військово-технічні співробітництва з Грузією проводилися відповідно до міжнародних стандартів та законодавства України. Цю інформацію також було опубліковано на офіційному сайті представництва Президента України.

У свою чергу, прем'єр-міністр України Ю. Тимошенко підкреслила, що заяви про поставки озброєнь Грузії не відповідають дійсності, і очевидно, що немає потреби в таких поставках[42].

Отже, історія відносин між Росією та Україною складна. Після того, як Україна отримала незалежність у 1991 році, вони спочатку були позитивними, але занепокоєння щодо територіальної цілісності почало зростати. Основним моментом було вторгнення Росії в Крим у 2014 році та підтримка сепаратистів на Донбасі, що призвело до війни та тривалого конфлікту. Сьогодні відносини залишаються надзвичайно напруженими, зосередженими на підтримці України її територіальної цілісності та продовженні санкцій проти Росії.

2.2. Революція гідності.

Основними причинами Революції Гідності були протест проти залежності України від Росії, прагнення позбутися корупції та відкрити нові можливості для розвитку. Багато людей розуміли, що підкорення України Росією могло призвести до геноциду українського народу, який відбувся в ХХ столітті[77].

Багато журналістів вийшли на Майдан Незалежності у Києві 21 листопада 2013 року, а також поширили в соціальних мережах заклик до всіх, хто небайдужий, приєднатися. Того дня на Майдані зібралося півтори тисячі осіб, більшість із яких були журналістами та молоддю. Студенти були першими, хто долучився до Євромайдану.

Спочатку протестувальники вимагали лише підписання Угоди з Європейським Союзом, тому акцію називали «Євромайданом». Згодом опозиція підтримала протест. Понад 100 тисяч людей прийшли на першу демонстрацію на Європейській площі в центрі столиці, яка була найбільшою за останні кілька років.

Незважаючи на те, що Євромайдан не був заборонений судом, за кілька днів на студентів, які ночували на Майдані Незалежності, напали загони міліції «Беркут». Молодих людей переслідували на вулицях, били кийками та добивали ногами. Майже сто людей отримали поранення. Частина євромайданівців знайшла притулок у монастирі Михайла.

Країна була шокована брутальністю побиття, яку ніколи раніше не бачили в Україні, і тим, що жертвами були переважно молоді люди, які справді прагнули добра для своєї країни. Вже за один день, під час мітингу протесту, за різними даними, у Києві було від 100 000 до 1,5 мільйона мітингарів. Люди вимагали відставки силових міністрів і початку розслідування трагедії, яка сталася з студентами. Для того, щоб збити масовість протесту, залякати людей і виправдати репресії, влада, яка мала перевагу над силовими структурами, прагнула перевести протест у насильницьку форму. Увечері кількадесят осіб

імітували напад на охорону Адміністрації Президента, а потім розчинилися в натовпі та серед самих правоохоронців. Спеціальні силові підрозділи жорстоко побили та заарештували невинних демонстрантів[78].

На додаток до цього Майдан Незалежності перетворився на центр мирного опору. У наметах проживали люди, які приїхали з усієї країни, щоб вимагати покарання винних у злочинах і відновлення європейського шляху України. Усі вимагають відставки уряду та президента після того, як стало очевидно, що Янукович і його міністри відповідають за напади на мирних громадян. Зі сцени Майдану майже всі найвідоміші та шановані в країні митці, вчені та громадські діячі підтримували вимоги громадян. Режим виявився ізольованим від власного суспільства[79].

У центрі столиці була побудована реконструкція відомої Запорізької Січі. На Майдані було заборонено вживати алкогольні напої, а волонтери надавали всім їжу та медичну допомогу. Мільйони людей по всій країні підтримали мітинг, надавши гроші та необхідні речі.

Починаючи з 8 грудня в країні стався «ленінопад», повалення пам'ятників Леніну, який сприймався як прощання з імперією та диктатурою. Одразу ж влада перейшла до особистого терору як у столиці, так і в регіонах. Політичних активістів побили, заарештували та звільняли. Напади на протестувальників здійснювали «тітушки», наймані злочинці, названі так за прізвиськом нападника на журналістів. Майдани утворилися в кожній області України.

Росія вважала, що Євромайдан представляє загрозу для маріонеткового режиму Януковича, який може зруйнувати наміри Кремля остаточно підкорити Україну. Російське керівництво також боялося, що приклад українців у боротьбі за свободу та проти корупції зацікавить росіян. Президент вирішив пов'язати виділення кредиту режиму Януковича з руйнівною силою Майдану[80].

На зустрічі із західними дипломатами Янукович заявив, що влада не застосовуватиме силу проти мирних демонстрацій. Тим не менш, 11 грудня 2013 року тієї ж ночі на Євромайдан напали силові підрозділи з трьох сторін.

Дзвони Михайлівського собору закликали киян вийти на Майдан. Тієї ночі киян безкоштовно возили на Майдан таксисти та автомобілісти. Напад було відбито лише уранці.

Після спроб штурму Майдан перетворився на фортецю з барикадами.

Тим часом влада стягнула тисячі «тітушок» до Києва, які намагалися дестабілізувати ситуацію та виправдати репресії, спалюючи автомобілі, руйнуючи майно та жорстоко бив перехожих. У січні 2014 року кількість підпалів, пограбувань і викрадень автомобілів у столиці втричі зросла. Ці злочини майже не були розслідувані міліцією. У відповідь кияни створили загони для нагляду за містом і захисту власності. Упійманих «тітушок» змушували каятися перед публікою за свої злочини.

16 січня 2014 року влада ухвалила «диктаторські» або «розстрільні» закони. Каральні приписи цих законів були ще суворішими, взятими з деспотичного російського законодавства. Було запроваджено арешт за організацію мітингу, ув'язнення до двох років за груповий протест, ув'язнення за носіння захисного шолома або встановлення намету, а також арешт до п'ятнадцяти діб за допомогу протестувальникам. За затримання грошей можновладців передбачалося ув'язнення терміном до шести років. На думку влади, створення та розповсюдження екстремістських матеріалів у ЗМІ чи Інтернеті мало каратися ув'язненням на строк до трьох років. Таким чином, «екстремістська діяльність» могла стосуватися будь-якої громадсько-політичної чи правозахисної діяльності. Режим Януковича вирішив надати бойову зброю працівникам міліції, суддям, прокурорам і членам їхніх сімей.

Незважаючи на те, що Конституція України забороняє звуження існуючих прав і свобод людини, Янукович підписав ці «закони», що лише посилювало хвилю протесту. 19 січня люди протестували біля Верховної Ради, щоб вимагати скасування законів. Однак вулиця Михайла Грушевського, яка доти була вільною для проходу, була заблокована бійцями Внутрішніх військ і «Беркуту». Вони застосували різноманітну зброю проти мітингарів, включаючи

водомети, травматичну та світло-шумову гранати. Митингари відповіли «коктейлями Молотова».

22 січня було найбільш напружене протистояння на вулиці Грушевського, коли бойовими кулями було вбито трьох людей: українця вірменського походження Сергія Нігояна, етнічного білоруса Михайла Жизневського та українця Романа Сеника. Злочин стався на День Соборності, святий для українців, одразу після того, як міністри Янукович заявили, що використання бойових набоїв може бути дозволено проти демонстрантів.

Світ був здивований мирним характером українських демонстрацій. Таким чином, протягом двох місяців мирного протесту сотні тисяч демонстрантів не допустили жодних випадків насильства чи розкрадання. Ухвалення «диктаторських законів» і, зокрема, вбивства протестувальників вивели конфлікт з мирного русла.

Багато прикладів жорстокого поводження влади з протестувальниками не змогли злякати мітингарів. У той же день у лісі під Києвом було знайдено тіло активіста Майдану з Львова Юрія Вербицького, якого викрали з лікарні, катували та залишили бездомним на морозі. На лютому морозі активіста Михайла Гаврилюка роздягли бійці спеціального загону Внутрішніх військ, але він тримався мужньо та гідно.

Усе, що сталося з Гаврилюком, було задокументовано фотографіями та відео, що збільшило зневіру українців і всього світу до режиму. Після перемоги революції М. Гаврилюк пробачив своїх кривдників у суді, щоб примирити українців.

Після «диктаторських законів» настрої мітингарів різко радикалізувалися. Однак лідери опозиції в парламенті, які вели переговори з Януковичем, будь-що домагалися мирного рішення, 29 січня уряд було відправлено у відставку після переговорів між Януковичем та лідерами опозиційних партій.

Янукович тягнув час, сподіваючись, що Майдан «видихне» або, принаймні, ослабне в внутрішніх конфліктах. Високопоставлені російські чиновники публічно закликали Януковича негайно придушити демонстрації

силою. До Києва прибули агенти російських спецслужб, які керували планами знищення Майдану. З Росії до Києва надходили вибухівка та спеціальні боєприпаси літаками. За спеціальним планом операції «Бумеранг» Майдан мали знищити понад 22 тис. солдатів спецпідрозділів.

20 лютого зранку снайпери влади вбили як майданівців, так і деяких правоохоронців. Влада оголосила про евакуацію Кабінету міністрів і Верховної Ради, коли «Беркут» почав відступати. Здавалося б, метою цих дій було спровокувати майданівців на розгром Верховної Ради, щоб створити умови для масового розстрілу Майдану та паралізувати парламент, який був єдиним органом законодавчої влади, який міг виступити проти диктатури Януковича. Російська газета «Комсомольська правда» навіть написала статтю про те, що протестувальники вже спалили Верховну Раду.

Але провокація не вдалася: Майдан не пішов нищити Верховну Раду, незважаючи на біль від втрат. Тим не менш, кілька груп майданівців рушили по вулиці Інститутській услід за «Беркутом», який відступав, де їх чекала засідка та кулі снайперів і автоматників.

У період з 18 по 20 лютого загалом 77 євромайданівців загинули, а понад 700 зазнали поранень. Крім того, за весь період Революції постраждали 3,5 тисяч мирних громадян, з яких більше ста, відомих як «Небесна сотня», були вбиті або загинули від поранень.

Навіть деякі вимушені прихильники режиму Януковича відвернулися після кривавого розстрілу Майдану. Увечері 20 лютого Верховна Рада засудила насильство, що призвело до смерті мирних громадян, 236 голосами (при необхідних 226) і заборонила силовим підрозділам використовувати зброю. Крім того, вона зобов'язала силові підрозділи повернутися до своїх місць дислокації.

Наступного дня Янукович досяг угоди з опозицією за 48 годин, яка включала переговори з міністрами закордонних справ Німеччини, Польщі та Франції. Угода полягала в тому, щоб обмежити права президента, повернувши

редакцію конституції, яка діяла на момент його обрання, і провести дострокові президентські вибори не пізніше грудня 2014 року.

Однак Янукович порушив нещодавно укладені домовленості та втік того ж вечора. Він не підписав зміни до Конституції. Його поплічники вже втекли до Росії та Білорусі, але ті, хто залишився, почали зрікатися і всіляко звинувачувати його в убивствах, крадіжках, корупції та деспотизмі.

У своїй резиденції в Межигір'ї Янукович від'їжджав поспіхом, залишивши багато коштовностей і документів із записами про отримані хабарі. Йому вдалося вивезти ще більше. У зв'язку з втечею Януковича Верховна Рада визнала, що він самоусунувся з посади президента України, і відновила дію Конституції у редакції 2004 року, яка обмежувала права президента.

Пізніше, Янукович відвідав Харків, а потім, спостерігаючи за розчаруванням своїх прихильників, таємно втік до Криму, звідки був вивезений до Росії російськими спецслужбами. Кремль почав використовувати заяви колишнього формального «гаранта суверенітету і територіальної цілісності» для виправдання агресії проти України.

Отже, Революція Гідності, яка відбулася в Україні з листопада 2013 по лютий 2014 року, була масовим протестом проти рішення тодішнього президента Віктора Януковича призупинити підписання угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Мирні демонстрації швидко переросли в насильство, коли поліція застосувала силу проти демонстрантів. У результаті конфлікту Янукович покинув країну, а новий уряд зосередився на інтеграції до Європи. Революція стала важливим етапом боротьби України за демократію та незалежність від Росії.

2.3. Анексія Криму

Російське керівництво сприйняло втечу Януковича та перемогу Майдану як власну катастрофу. Плани поглинути Україну та використати її ресурси для імперських цілей не вдалися. Успішна модернізація України продемонструвала б неефективність її суспільнополітичного ладу порівняно з європейським, а також поставила б хрест на імперські наміри Росії. Отже, Кремль вирішив взяти участь у заздалегідь розробленій стратегії військової окупації Криму. Мета полягала в тому, щоб загарбати чужу територію, отримати підтримку шовіністичної частини населення Росії та відвернути увагу російського суспільства від власної корупції, неефективності, бідності та приниження російського населення в Росії. З іншого боку, метою було «покарати» Україну за Революцію, принизити її, підкорити та потім знищити як державу, так і народ[81].

Заздалегідь російські війська та багато членів російських націоналістичних організацій направили додаткові спецпідрозділи до Криму. На мітингу в Севастополі «мер» без виборів оголосив себе громадянином Росії. Однак демонстрація кримських татар за єдність з Україною в Сімферополі була масштабнішою, ніж демонстрація сепаратистів, і не вдалося повторити севастопольський сценарій.

У ніч на 27 лютого 2014 року будівлі парламенту та уряду Криму були захоплені військовими, які не мали жодних ідентифікаційних документів, а над ними вивісили прапор Росії. Оскільки вони носили зелені однострої без розпізнавальних знаків, російських військових називали «зеленими чоловічками». Нападники збирали кримських депутатів на засідання парламенту автономії під дулами автоматів. Окупанти стверджують, що більшість депутатів нібито проголосували за референдум, але досі немає незалежних підтверджень[82].

1 березня президент Росії Володимир Путін отримав дозвіл на військову агресію проти України від Державної Думи Росії. До цього російські війська

почали блокувати українські військові частини на території Криму, дороги та інші стратегічно важливі об'єкти. Путін також неодноразово обманював світову спільноту, стверджуючи, що російські війська не брали участі в подіях на півострові, а нападники «купили зброю та амуніцію у воєнторзі». Путін зізнався, що брехав, лише за рік по тому. 18 березня в Сімферополі було вбито одного українського військового під час нападу на українську військову частину, а ще двоє дістали поранення. Загалом десятки українських солдатів зазнали поранень під час нападу на Крим[83].

Нове українське керівництво сподівалося, що Росія припинить агресію в Криму. На українські військові частини було надано наказ проявляти витримку та зберігати зайняті позиції. Можливість рішучої збройної відсічі була втрачена. У період правління Януковича Збройні Сили України систематично руйнувалися, військова служба стала неprestижною, а майно, земля та зброя військових частин продавалися чи розкрадалися. Тим часом зрадницькі дії ослабили українські частини півострова. Як наслідок, частина українських військових залишилася вірною своїй присязі та вирушила на материкову Україну, багато звільнилися, а частина перейшла на службу до окупантів.

Після анексії громадянські права в Криму стрімко обмежувалися. Насамперед це стосувалося етнічних українців і кримськотатарського населення. Мирних активістів почали ув'язнювати, а деяких було вбито або вкрадено. Оскільки він залежить від українського транспорту, електроенергії та харчових продуктів, а також через санкції, Півострів зіткнувся з багатьма економічними проблемами. Росію сприймали як країну-агресора. Генеральна асамблея ООН визнала, що Крим і Севастополь є частиною України. США, ЄС, Японія, Австралія та інші країни ввели санкції проти Росії через агресію.

Після анексії громадянські права в Криму стрімко обмежувалися. Насамперед це стосувалося кримськотатарського населення та етнічних українців. Мирних активістів почали ув'язнювати, а деяких було вбито або вкрадено. Півострів зіткнувся з багатьма економічними проблемами, оскільки залежить від українського транспорту, електроенергії та харчових продуктів, а

також через санкції. Росія була представлена світу як країна-агресор. Генеральна асамблея ООН визнала, що територія України включає Крим і Севастополь. Через агресію санкції проти Росії були введені США, ЄС, Японії, Австралії та інших країн.

Отже, анексія Криму Росією була наслідком політичної кризи в Україні після Революції Гідності 2014 року. Після втечі президента Віктора Януковича Росія направила свої війська до Криму у лютому 2014 року, що призвело до захоплення важливих об'єктів. У березні відбувся спірний референдум, на якому офіційно більшість людей голосувала за приєднання до Росії. Міжнародна спільнота не підтримала цю анексію, і низка країн запровадила санкції проти Росії. Анексія Криму не тільки загострила відносини між Росією та Україною, але й змінила геополітичну обстановку в регіоні.

Висновки до розділу

Відносини між Росією та Україною мають глибоке історичне коріння, але їх динаміка різко змінилася з початку 2010-х. Обидві країни здобули незалежність майже у той самий час і спочатку зазнавали період співпраці, але поступово виникли серйозні суперечності. У початку 2000-х українці стали все більше виражати суджень про те, що їм краще саме до Європейського союзу. Тим часом Росія зберігала свій вплив не тільки на Україні, але й на іншій пострадянській території як Імперія. Це призвело до напруг на міжнародній арені.

У грудні 2013 року в Україні почалися масові протести, відомі як Революція Гідності. Українці спокійно вийшли демонструвати осуд Віктора Януковича тому, що він так і не підписав угоду про асоціацію з Європейським Союзом. Вогонь вулиці тривав кілька місяців і в лютому Янукович утік з країни. Це було досить драматичним обертувом для сучасної історії України.

На тлі політичної кризи в Україні Росія розпочала активну діяльність у Криму. У лютому 2014 року важливі стратегічні об'єкти на півострові були захоплені російськими військами без ознак. У березні 2014 року Росія провела спірний референдум, на якому, за офіційними даними, понад 90 відсотків виборців висловили свою підтримку приєднання Криму до своєї країни. Рішення викликало обурення як в Україні, так і в міжнародній спільноті, яка не визнала результатів референдуму.

Сьогоднішні відносини між Росією та Україною залишаються надзвичайно складними. Росія активно підтримує сепаратистські рухи та намагається зберегти свій вплив у регіоні, тоді як Україна продовжує боротися за свою територіальну цілісність і прагне до європейської інтеграції. Вводячи нові санкції проти Росії, міжнародна спільнота продовжує підтримувати Україну. Зважаючи на це, відносини між Росією та Україною є одними з найскладніших і найгостріших у геополітиці сучасного часу. Вона впливає на стабільність регіону та долю двох країн.

РОЗДІЛ 3. УЧАСТЬ ДОБРОВОЛЬЧОГО ФОРМУВАННЯ «СВІТЯЗЬ» В АНТИТЕРОРИСТИЧНІЙ ОПЕРАЦІЇ.

3.1. Бої за Іловайськ.

Основна частина роти «Світязь» прибула в Іловайськ 22 серпня 2014 року. До міста потрібно було добиратися на вантажному автомобілі КАМАЗ, який був обварений металевими листами. Спека серпня виснажила бійців на шляху ще до того, як підрозділ дістався до міста. Іноді металеві захисні деталі автомобіля відривалися і з гуркотом падали на землю[43].

Рота «Світязь» увійшла в західну частину міста і розташувалася в дитячому садку «Ластівка» разом із батальйонами «Дніпро-1» та «Івано-Франківськ»[44]. За загальною кількістю формування практично були рівними роті «Світязь». За даними офіційного веб-сайту Міністерства оборони України, кількість бійців в батальйоні «Івано-Франківськ» дорівнювала близько 25 тисяч, а в «Дніпрі-1» налічувалося 78 добровольців[45].

Підполковник В'ячеслав Власенко охарактеризував прибуття нових сил таким чином: «Підрозділи МВС «Дніпро-1», «Івано-Франківськ», «Світязь» і «Херсон» прибували невеликими групами до Іловайську з 21 по 24 серпня. Усі підрозділи були розподілені по периметру західного боку Іловайська. В майбутньому вони по-різному себе проявляли. Найчастіше воювали героїчно»[46].

Одночасно слід звернути увагу і на думку самих бійців, що для них означала підмога. Молодший сержант Роман Зінченко батальйону «Дніпро-1» висловився так: «Допомога, що підійшла, додавала впевненості і підіймала загальний настрій, але особливий склад цих підрозділів був нечисленним і озброєний так само, як і ми, лише однією стрілецькою зброєю»[47].

Рота «Світязь» під керівництвом Юрія Берези спільно з батальйоном «Дніпро-1» виконувала поставлені завдання. Солдати проводили зачистку вулиць, здійснювали охорону розташування, перевіряли будинки на наявність зброї та боєприпасів, знаходили осіб без документів, перевіряли усіх підозрілих та можливість їхньої причетності до причетності до незаконних збройних

формувань[48]. Усі вище згадані дії бійці здійснювали під обстрілами які проводилися близько півночі та з самого ранку.

Бойові завдання підрозділ «Світязь» виконував порізно. Він розділився та виконував завдання разом з частинами інших формувань в окремих районах Іловайська. Дані обставини змушували командування підрозділу формувати вміння налагоджувати координацію як між собою та і між самими бійцями.

34 серпня, на День Незалежності, підрозділ отримав нове завдання. Воно полягало в тому щоб бійці зайняли промислову зону із нафтосховищем, комплексом електропідстанцій та залізничним депо. Разом з підрозділом «Світязь» на бойове завдання вирушили інші солдати, а саме: Костянтин Лохвицький, Мирослав Столярчук (позивний «Мирон»), Максим Ляшук, Микола Мельник («Мел»), Володимир Іщук, Олександр Сацюк («Білий»), Олександр Сивий («Док»), Олександр Янішевський («Батя»), Михайло Талімончук («Самурай»), Володимир Юхимюк («Ведмідь»).

Ця частина бійців повинна була діяти в підпорядкуванні командирів «Донбас» та «Дніпро-1». На допомогу об'єднаній групі виділити дві БМП та військовослужбовців[49]. Інша частина бійців залишилася охороняти базу – дитячий содок разом із добровольцями «Дніпро-1» та «Івано-Франківськ». У другій половині дня бійці розпочали виконувати операцію[50].

Українським солдатам потрібно було відбити захоплену частину міста яку контролювали сепаратисти, а також взяти під контроль дорогу, яка дала б можливість підійти підкріпленню, або якщо виникне необхідність відступити[51]. Проросійські сепаратисти зайняли висотні будівлі та закріпились на блокпостах, тому мали змогу обстрілювати наступаючі сили України. Не дивлячись на дані складнощі українські добровольці змогли виконати поставлені цілі: взяли під контроль промислову зону та закріпились на зайнятих позиціях[52].

Штурмова група змогла відбити у ворога два блокпости та чотирьох поверховий будинок. Бійці роти «Світязь» та батальйону «Дніпро-1» залишилися обороняти захоплені об'єкти[53]. У результаті інтенсивних

бойових дій бійці потребували поповнення боєкомплектів. Молодший сержант батальйону «Дніпро-1» Роман Зінченко підвіз їх на броньованому мікроавтобусі[54].

На відбитому блокпосту при в'їзді до Іловайська з боку селища Кутейникове своїх побратимів змінили: Михайло Білецький («Дед»), В'ячеслав Хомінський, Дмитро Бубало («Барс»), Дмитро Білецький («Відун»), Святослав Романюк («Бача»), Олег Булатов («Балу»), Віталій Вітковський («Бакс»), Сергій Яковлев («Льо»), Роман Коротницький («Крим») та Володимир Іщук.

Олександр Сивий був на іншому блокпосту по ліву сторону дороги[55]. Снайпер Мирослав Столярчук був відкомандирований на посилення разом зі своїм другим номером Миколою Мельником до чотирьох поверхового цегляного будинку. Під час утримання свого сектору він виявив ворожого снайпера чи коригувальника вогню, найімовірніше жіночої статі. Мирослав Столярчук доповів, що надійшла команда стріляти. Йому було важко, він вагався, було важко переступити через закони людяності та моралі, але побратими нагадали: якщо він цього не зробить загинуть усі вони. «Мирон» здійснив постріл у ворога в якого був оптичний прилад. Після чого припинився обстріл українських позицій. Через деякий час бойовики дали знати, що постріл у коригувальника був влучний, на місці було чути крики, і в напрямку українських бійців пролунало кілька автоматичних черг[56].

Отже, 24 серпня блокпост на в'їзді до Іловайську був зайнятий добровольцями роти «Світязь», а також бійцями батальйону «Дніпро-1»[57]. На підмогу з ними лишилося дві БМП. Інша частина роти утримувала дитячий садок «Ластівка».

Наступного дня, 25 серпня блок пост був обстріляний з мінометів. Святослав Романюк який був бійцем роти «Світязь» отримав осколкове поранення. За ним вирушив на мікроавтобусі Віталій Вітковський. Коли транспорт дістався місця перебування пораненого Михайло Білецький та Роман Коротницький понесли його до автівки. Відступ прикривав Володимир Іщук, який також був поранений. Михайло Білецький який помітив поранення

побратима згодом допоміг і йому дістатися автівки. Медики були розташовані у підвалі школи №14, туди і доправили поранених бійців. Володимир Іщук потребував негайного хірургічного втручання. Але дозволу на евакуацію не дали[58]. Медик Анна Ілющенко та фельдшер Олександр Сивий боролися за життя пораненого до останнього його подиху[59]. Перебуваючи в оточенні добровольці вели бої особливої інтенсивності, багато хто був поранений але не зважаючи на це залишався в строю[60].

Потрібно відзначити, що 26 серпня шанс на евакуацію був. Мікроавтобусом ГАЗЕЛЬ Святослава Романюка разом з іншими перевезли у Волноваху. Разом з ними на вантажному автомобілі УРАЛ перевезли тіла загиблих, серед них і Володимира Іщука.

25 серпня росіяни почали оточувати промзону. Для того, щоб уникнути ближнього бою, вони накрили українські позиції вогнем мінометів і БМ-21 «Град» [61]. Українські оборонці зазнали втрат. У мікроавтобусі евакуювали всіх поранених. Загалом вдалося звільнити близько сорока солдатів.

Добровольці були змушені покинути свої позиції та повернутися до школи №14. Під обстрілами в будинку, де вони перебували, був знищений четвертий та третій поверх. Під час бою Мирослав Столярчук не одноразово відзначився завдяки свої снайперській гвинтівці.

Артилерійських ударів також зазнавали і інші позиції бійців роти «Світязь». 06:50 ранку 25 серпня артилерія накрила дитячий садок «Ластівка». Ворог декілька раз намагався штурмувати будівлю, яку обороняли бійці роти «Світязь», «Дніпро-1» та «Івано-Франківськ». Андрій Ковач зафіксував першу спробу штурму. «Ластівку» штурмували російські солдати без розпізнавальних знаків. Найімовірніше це були десантники.

У бою добровольці проявляли високу вмотивованість та стійкість. Противник не очікував зіткнутися з вмотивованими добровольцями, які виконували свої обов'язки, посилаючись на патріотичну позицію. Наприклад, у момент бою у будівлю залетіла граната. З боку ворога почулося: «Укропы-наркоманы, сдавайтесь!». У бік нахабного голосу Ігро Дрючан послав декілька

автоматичних черг. Олександр Сивий несподівано для всіх заспівав повстанську пісню: «Лента за летною – набої подавай...», таким чином він підняв бойовий дух усіх побратимів. Штурм був відбитий спільними зусиллями.

За наказом полковника В'ячеслава Печененка, рота «Світязь» та інші бійці передислокувались у приміщення школи №14[62]. Дану будівлю двічі обстрілювали з мінометів та штурмували.

Ворог вів снайперський вогонь, робив спроби штурмувати та обстрілював з мінометів школу №14. На той момент там також перебували цивільні[63]. Незважаючи на все вони не збиралися віддавати все в руки ворога. Ввечері командир Олександр Фацевич повідомив, що надійшов наказ відбити ворожий блокпост.

Ввечері 25 серпня добровольці прибули до району депо та розташувались в будівлі управління залізниці[64]. У ніч 26 серпня дану позицію накрыли «Гради».

Роман Коротичський, Олег Булатов і Олександр Янішевський заступивши ба бойове чергування у ніч з 27 на 28 серпня виявили, що навпроти їхньої позиції бетонним парканом перебуває ворог. Рішення використати гранати було прийнято з огляду на близьку позицію. Після застосування гранат запрацювали «Гради» противника. Але вогонь вівся без коректив і всі снаряди вразили район який контролювався противником.

Дану позицію бійці утримували до кінця 28 серпня, коли надійшов наказ про вихід з міста. Ця частина роти «Світязь» залишила місто 29 серпня разом з батальйоном «Донбас».

На той час російські війська вже оточили місто, тому, згідно з загальновідомою офіційною версією, вище командування домовилося про вихід українських сил з Іловайська заздалегідь визначеним маршрутом – так званим «зеленим коридором».

Отже, під час наступу українських військ на Іловайськ батальйон «Світязь» зіткнувся зі значним опором проросійських сепаратистів, яких

підтримувала Росія. Підрозділ зазнав значних втрат і втратив можливість отримати допомогу. Це були бої, які продемонстрували стійкість українських військових у складних умовах конфлікту.

3.2. Кривавий коридор

29 серпня 2014 року українські захисники вирушили з Іловайської. Коли колона підійшла до багатопілля, вона розділилася на дві частини і пішла в різні боки. Північна група, очолювана генерал-лейтенантом Русланом Хомчаком, проходила через Багатопілля, Агрономічне, Новодвірську, Михайлівку, Андріївку, Горбатенку, Чумаки, Новокатеринівку та Старобешеве. Південна група, очолювана полковником Олексієм Грачовим, проходила через Червоносільське, Осикове, Поб'єду, Новокатеринівку та Старобешеве. У Новокатеринівці мали з'єднатися колони[65].

Зважаючи на те, що добровольці роти «Світязь» перебували в Іловайську в різних місцях, вони залишили місто у двох колонах. У Північній частині міліціонери охороняли школу номер 14, а в Південній частині Олександр Фацевич рухався з десятьма бійцями, які виходили із залізничного депо[66].

У Північній колоні за батальйоном «Дніпро-1» рухався автобус ПАЗ під керівництвом Віктора Шолухи, водія роти «Світязь». Він бере участь у батальйоні «Миротворець», до якого він був прикомандований ще на базі Комсомольським. Віктор Шолуха перебував у районі локомотивного депо Іловайська разом із цим підрозділом. Лише 29 серпня Андрій Квач і Андрій Рабомізо зустрілися під час виходу колонії в агрономічному. Того дня «Шерифу» виповнилося сорок років[67].

Після того, як колона пройшла через цей населений пункт, її почали розстрілювати з усіх збройних засобів. У районі села Горбатенко автобус Віктора Шолухи був знищений. Однак як це сталося, розповідає Олександр Ковальчук, боєць батальйону «Миротворець»: «Під час розстрілу автобуса, коли ми зупинилися, я встиг лише один відстріляти і хотів перезарядитися, а в той момент щось потужно вибухнуло, і мене вимкнуло». Після того, як мене витягли з автобуса, я повернувся до них. А цей кулеметник рознесло я тоді Крім того, я добре пам'ятав, коли цей кулеметник рознесло голову, після цього я все ще був у свідомості. Невдовзі він почав палати і я відповз від нього на

кілька метрів". Після цього почалася знову стрілянина. Мене вже перев'язали хлопці. Почали стріляти, а я залишився біля автобуса. Я відповз від нього на кілька метрів, коли він почав плакати[68].

Другий автобус, який перевіз 17 добровольців роти «Світязь», був підбитий у селі Горбатенко. Бійці, які вийшли з нього, пересіли на вантажний УРАЛ. Але незабаром його розстріляв танк[69].

У Іловайському війську українські підрозділи змішалися під шквальним обстрілом. У хаосі були втрачені зв'язки між солдатами та командирами, які раніше були близькі один до одного.

В одному з будинків села Новокатеринівка добровольці роти «Світязь» Андрій Квач, Андрій Рабомізо та майор 51-ї бригади Віктор Мироненко зібралися разом з іншими бійцями. Наступного дня вони були знайдені противником, який попередив жителів, що якщо вони не складуть зброю, вони будуть знищені. Після того, як він опинився в полоні у ворога на пагорбі Чорна гора, Андрій Квач запитав російського майора: «Чому так стріляли, коли колона ішла під білими прапорами з червоними хрестами?» Він відповів: «Моя робота — військова. Ми чекали вас три доби після того, як окопалися. Ми розбомбили цивільних, поки вас чекали[70].

Після того, як вибухнув автобус, Сергій Булік зумів відповзти від нього, отримав чисельні кульові та осколкові поранення. Залишивши напівсвідомим протягом двох днів, він відчув голоси ворогів і витягнув чеку з гранати, щоб уникнути полону. Йому пощастило повернутися живим, як нагороду за готовність померти собою[71].

Ігор Дрючан, заступник командира роти «Світязь», разом із іншими захисниками, піддався обстрілу в селі Новокатеринівка, де російські десантники знищили транспорт добровольців. Вони закріпилися в одному з будинків після нападу супротивника. Українські військовослужбовці були змушені здатися в полон. Місцева жителька заховала Ігора Дрючана за своїм домом, незважаючи на його травму. Начальник медслужби батальйону «Миротворець» полковник міліції Всеволод Стеблюк забрав його на автомобілі

ЛУАЗ-967. Використовуючи жилетку та прапор Червоного Хреста, він видавав себе за представника організації та зміг домовитися з російським комбатом, щоб дозволити пораненим українським солдатам перевозитися на позиції батальйону десантників. Російські громадяни взяли на себе зобов'язання зберегти життя пораненим солдатам. [72].

Після цього Всеволод Стеблюк описав свою зустріч з Ігорем Дрючаном у Новокатеринівці так: «Там знайшов Ігоря. Цілий, але має травми. Я говорю: «Переодягайся в цивілку». Скажу, що ти мій цивільний фельдшер". Привіз ще кілька поранених, а потім сказав комбату, що знайшов свого фельдшера. Кажу: "Ми поїхали, там ще багато поранених, кажуть". Так і було. У цей день було знайдено близько 35 чоловік лише в цьому селі. Загалом близько 87 українських воїнів врятували Всеволод Стеблюк та Ігор Дрючан[73].

Поблизу села Червоносільське Амвросіївського Донецької області друга південна частина колони була вражена артилерією. Хоч українські бійці зазнали втрат, вони зуміли закріпитися в населеному пункті та встановити там оборону. Злочинці продовжували обстрілювати з артилерії та атакували танками. В спаленому автобусі був один гранатомет із ротою «Світязь». Таким чином, були випадки, коли здобували зброю прямо в бою. Так, Сергій Яковлев, доброволець роти «Світязь», знайшов підствольний гранатомет, залишений сепаратистами на полі. Проявивши особисту мужність, забрав трофей під час обстрілу та повернувся на місце, отримавши поранення в ногу. Тим не менше, він продовжував боротися.

31 серпня добровольці отримали дозвіл на вихід на територію, контрольовану Україною, з боку Росії. Медична колона ЗСУ, в якій був лікар Анатолій Садовник, прибула до них неподалік села Осикове. Він описує зустріч із солдатами роти «Світязь» таким чином: «У той час я познайомився з хлопцями із Західної України, яких на Донбасі називають «страшними бандерівцями». Їх поведінка достойна всякої похвали. Група міцних підтягнути бійців в добре підібраній екіпіровці виділялись серед інших: тримаються мужньо і дуже злагоджено. Пам'ятаю, підходжу до них, які у кого поранення.

Відповідають: «У мене рука, куля на виліт в ногу, ще важка контузія...». Словом, чотирьох найтяжчих із них Я повинен був забрати. відповідь: «Та ні, іншим це більше потрібно». розуміють прекрасно, що залишається в полоні можуть загинути і говорять: «Допоможіть іншим...». Розуміючи, що ті, хто залишився в полоні, можуть загинути, вони кажуть: «Допоможіть іншим...». Коли він знову прибув, вони знову відмовилися. Згодом я отримав можливість їх забрати. Як виявилось, це були солдати роти «Світязь».

В результаті катастрофа була запобігла, а деякі українські солдати врятувалися, в тому числі добровольців роти Світязь на чолі з командиром Олександром Фацевичем, які рухалися в складі Південної колони.

У результаті боїв за Іловайськ і виходу зеленим коридором рота Світязь втратила сім чоловік загиблими, 19 – пораненими, і все майно підрозділу було знищене. Доля шести загиблих тривалий час залишалася невідомою, що викликало жах для їхніх родин.

Під час виходу з Іловайська експерти виявили, що співвідношення сил і засобів на користь противника було таким чином: особовий склад – 1:18, танки – 1:11, бронетехніка – 1:16, артилерія – 1:15 і системи нового вогню БМ-21 «Град» – 1:24. Офіційні дані свідчать про те, що Україна втратила 366 своїх солдатів у битві за Іловайськ, 429 отримали поранення та 300 потрапили в полон[74]. Незважаючи на значну перевагу в живій силі, техніці та вогневих засобах, противник також зазнав значних втрат. Ці втрати були пов'язані з відчайдушною стійкістю та самопожертвою українських солдатів.

Під час відрядження в район АТО рота «Світязь» виконувала очікувані завдання діяти в другій лінії та воювала на передньому краї. Це вимагало додаткової підготовки забезпечення та вогневих засобів ураження. Підрозділ постійно перебазовувався та виконував завдання разом з іншими групами, що ускладнювало і без того складну оперативну ситуацію. Враховуючи ці обставини, командиру підрозділу та всьому особовому складу роти варто віддати належне за те, що вони не відмовлялися виконувати складні бойові завдання.

Отже, на виході російські війська та сепаратисти відкрили вогонь, завдавши значних втрат українським військовим. Багато бійців загинули під час боїв і атак у цьому коридорі. Ця трагедія стала ілюстрацією жорстокості війни на сході України та труднощів, з якими зіштовхувалися українські сили. Втрата життів у «кривавому коридорі» викликала гнів і поставила під сумнів стратегію та тактику українського командування у конфлікті.

3.3. Оборона Вуглегірська та захист громадян в зоні проведення ООС.

У середині грудня 2014 року 39 працівників міліції роти «Світязь» прибули до міста Вуглегірськ Донецької області, щоб оселитися в спеціалізованій загальноосвітній школі-інтернаті №6 для дітей з особливими потребами. У навчальному закладі було чотири корпуси. Ще на початку війни дітей евакуювали, підрозділ мав забезпечити громадський порядок, виявити зброю та виявити членів незаконних військових формувань. Міліціонери роти заступали на нульовий блокпост при в'їзді в місто з боку Єнакієвого із 42-м окремим мотопіхотним батальйоном 57-ї бригади, його ротації з 13-м окремим мотопіхотним батальйоном 1-ї танкової бригади. Один танковий взвод Третьої протитанкової батареї 44-ї артилерійської бригади під командуванням капітана Романа Боровнюва прикривав позиції українських захисників.

Незважаючи на виконання своїх службових обов'язків, особовий склад роти надзвичайно допомагає місцевим жителям. Після прибуття «Світязя» до міста люди почали отримувати гроші, яких вони не отримували їх протягом трьох місяців через загрозу з боку бойовиків.

Поряд із виконанням завдань у місті протягом січня частина підрозділу спільно з ЗСУ провела зачистку Малої Горлівки. Операція відбувалася за допомогою бронетранспортера роти «Світязь». Представники місцевого самоврядування були присутні під час обстеження будівель щодо наявності зброї та боєприпасів.

Робота у «Світязі» відбулася 19 січня 2015 року. Але кілька працівників поліції хотіли залишитися ще на місяць. Калібр кулемета ДШК є нещодавно розробленим. Напередодні противник обстріляв місто, в результаті чого двоє дітей загинули.

Починаючи з 25 січня 2015 року незаконні збройні формування за підтримки російської армії розпочали активні наступальні дії на Дебальцівському напрямку[75]. Вуглегірськ був важливим містом в стратегії противника. Захоплення Дебальцевого дозволило йому контролювати

залізничну та автомобільну дороги, що відрізало українське угруповання війни від основних сил.

Вопог продовжував постійно бомбардувати місто. Починаючи обстріл, міліціонер під позивним «Грім» виїжджав на блокпост і забирав бійців «Світязя». Ситуація у Вуглегірську погіршувалася щодня. У місті все ще проживали люди, які потребували постійної допомоги. Жінка звернулась до міліціонерів із хворою дитиною, яка потребувала негайного госпіталізації. Незважаючи на складну оперативну ситуацію, командир Олександр Фацевич наказав двом солдатам на автомобілі доставити хвору дитину та її матір в лікарню Дебальцевого.

На той момент збройні сили ворога вже зайшли в місто. Зранку 29 січня 2015 року позиції 13-го мотопіхотного батальйону були атаковані ворогом. Бійці ЗСУ відбили перший натиск, але їм бракувало вогневих засобів для стримування зброї ворога. У результаті другої атаки противник потрапив у містський коридор. Сили 13-го батальйону були змушені залишити свої попередні позиції та зайняли кругову оборону на іншому блокпосту. У результаті українські захисники опинилися в оточенні[76].

Під командуванням капітана Романа Боровньова позиції батальйону прикривала 3-тя протитанкова батарея 44-ї артилерійської бригади. Під час бою 29 січня артилеристам вдалось підбити кілька одиниць ворожої техніки, але їхні гармати не працювали належним чином. Після цього підрозділ під керівництвом Романа Боровньова, який складався з 34 бійців, відійшов до школи-інтернату, де з'єднався з ротою «Світязь».

Загарбникам допомагала артилерія ЗСУ. Командир Олександр Фацевич вийшов на зв'язок і розпочав вогонь на себе з поправкою на 50 метрів. Капітан Роман Боровньов допомагав у передачі точних координат. Снаряди української артилерії були дуже точними, оскільки вони оминали будівлю, де перебував «Світязь», і вибухали на позиціях противника.

У цей момент за будівлю школи-інтернату вели бій артилеристами та бійцями роти «Світязь». Всі спроби проросійських найманців захопити школу-

інтернат і будинок культури зазнали повного провалу, незважаючи на значну перевагу живої сили та вогневих засобів. Бойовики знали, що додаткові спроби штурму будівель призведуть до великих втрат, тому вони змушені були чинити психологічний тиск. Місцеві жителі відправлялися, щоб запропонувати українським захисникам здатися. У ніч з 29 на 30 січня ліг туман, і противник продовжував спробувати штурмувати будівлі. Використовуючи артилерію, танк обстріляв будинок культури. Ворог стискав кільце оточення, і допомога не надходила, і ситуація ставала дедалі небезпечнішою. За цих обставин Олександр Фацевич вирішив покинути будинок культури, щоб зберегти життя своїм бійцям. Будь-яка подальша охорона будівлі втратила сенс. 30 січня захисники будинку культури почали працювати в школі-інтернаті.

Хоча українські сили намагалися допомогти оточній роті, вони не змогли пробитися до її позиції. Через те, що технічні засоби були заблоковані ворогом, відсутність належного зв'язку ускладнювала ситуацію. Захисникам вдалося зв'язатися по мобільному телефону з Олексієм Мочановим, волонтером і журналістом, який передав дані та допоміг у встановленні зв'язку з командуванням. Необхідно було швидко реагувати на обставини операції. Рота «Світязь» отримала наказ покинути свою територію.

Рота разом з артилеристами мали пробитися до своїх цілей. Захисники розпочали рух колоною, взявши з собою найбільше боєприпасів. Після виходу українських захисників зі школи інтернату Олександр Фацевич зв'язався з командуванням і попросив ракетну систему залпового вогню «Ураган» обстріляти залишені позиції. Він також попросив гармати обстріляти ворожі позиції протягом години.

Після прибуття правоохоронних органів роти «Світязь» разом з артилеристами до українських позицій їх направили до Артемівська Донецької області. Вони розташувалися у гуртожитку медичного коледжу. 5 лютого «Світязь» поїхав до Києва, щоб зустрітися з міністром внутрішніх справ України Арсеном Аваковим. Міліціонери були нагороджені нагородами та позачерговими званнями.

Бійці роти вже були в Луцьку пізнього вечора 5 лютого. Там їх урочисто зустрічали небайдужі люди з плакатами, квітами, кульками та прапорами.

Таким чином, у Вуглегірську рота вже двічі діяла на передньому краю захисту. Після того, як вони опинилися в оточенні, підрозділ продовжував утримувати свої позиції та зупиняти атаки більшої кількості противника. Відсутність належного зв'язку погіршила ситуацію. У роті не було ефективних протитанкових засобів ураження. На щастя, українським оборонцям допомагала професійна артилерія, яка в тій ситуації добре виконувала свою роботу. Завдяки цим факторам та професійним діям командира підрозділ вийшов з оточення, завдавши противнику значних втрат.

Національна поліція України була створена в результаті реформування правоохоронних органів у державі, щоб замінити міліцію. Підрозділ "Світязь" стане частиною Патрульної служби поліції особливого призначення ГУНП у Волинській області.

Після повернення з Вуглегірська рота продовжувала виконувати спеціальні завдання на території Волинської області. Одним із них була боротьба з незаконним бурштиновим видобутком. У червні 2015 року майор Олександр Фацевич, командир «Світязь», отримав посаду керівника патрульної поліції Києва. Підполковник Сергій Козак, колишній командир першого батальйону територіальної оборони «Волинь», став новим командиром підрозділу.

Під час візиту керівництва держави на Волинь 28 липня 2015 року 14 бійців роти "Світязь" були урочисто нагороджені медалями "Захиснику Вітчизни" на Замковій площі в Луцьку. Влітку 2015 року частина солдатів була знову направлена на Схід країни. До закінчення АТО група продовжувала систематично виконувати завдання на території Донецької та Луганської областей. Волонтери та благодійні організації продовжували надавати значну допомогу підрозділу.

Рота «Світязь» бере участь в операції Об'єднаних сил (ООС) на Донбасі з квітня 2018 року. Вона забезпечує громадську безпеку, проводить чергування

на блокпостах і підтримує всі спроби захистити державний суверенітет і територіальну цілісність України. Підрозділ професійно виконує свої обов'язки. 13 вересня 2018 року на одному із блокпостів Донецької області поліцейські виявили у чоловіка з Полтавщини підствольний гранатомет ГП-25, три магазини з набоями до автомата АК-74, бойові гранати Ф-1 і РДГ-5 із запалами під час перевірки на предмет незаконного переміщення боєприпасів.

Світязь продовжує виконувати свої безпосередні завдання як спецпідрозділ поліції, передаючи досвід і бойові традиції бійцям, які приходять на службу у роту. Крім того, він постійно бере участь у ООС, де є частина особового складу.

Отже, оборона Вуглегірська стала важливим етапом війни на сході України. Це місто в Донецькій області було стратегічно важливим для проросійських сепаратистів. Усі українські війська, включаючи добровольчі підрозділи, активно боролися за його захоплення. Інтенсивні бої та артилерійські обстріли супроводжували конфлікт. Українські військові намагалися мінімізувати негативні наслідки конфлікту для місцевих жителів у зоні проведення операції об'єднаних сил (ООС). Вони надавали медичну допомогу, забезпечували базові потреби та створювали гуманітарні коридори для евакуації людей. Військові та волонтери активно працювали над підтримкою громадян, намагаючись захистити їх від наслідків війни, незважаючи на перешкоди.

Висновки до розділу

Битва за Іловайськ в серпні 2014 року була однією з найтрагічніших подій у війні на сході України. Українські війська, зокрема регулярна армія та батальйони добровольців, намагалися здобути місто, але стикалися з твердим опором проросійських сепаратистів, яких підтримувала Росія. В результаті загіршився стан оборонних позицій, і їхні війська опинилися в оточенні.

29 серпня був оголошений «кривавий коридор», але він був підступним планом – українці зазнали великих втрат через обстріли російських військ та сепаратистів. Вуглегірськ в січні 2015 року також був жертвою війни. Місто було стратегічно важливим для сепаратистів, але українські війська та добровольці змогли відстояти його під час щоденних атак та альтернативних спроб підриву.

Українські війська залишилися внутрішньо міцними, хоча по підсумках велика частина міста була зруйнована. У зоні проведення операції об'єднаних сил українські війська працювали над забезпеченням захисту та допомоги громадськості. Вони створювали гуманітарні коридори для евакуації людей, надавали медичну допомогу та задовольняли їхні базові потреби. При всій жорсткості конфлікту військові та добровольці шукали способи полегшити страждання котрі приніс їм руський мір.

РОЗДІЛ 4. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.

4.1. Особливості засвоєння знань учнями в закладах загальної середньої освіти.

Навчання - це педагогічний процес, під час якого учні навчаються під керівництвом і отримують знання та досвід для застосування систематизованих знань основних дисциплін. Ця процедура є двосторонньою, поєднуючи діяльність вчителя (навчання) і діяльність навчання (вивчення).

Результатами навчання є здобуття загальної освіти, формування учнів наукового світогляду, підготовка їх до життя. Вчителі не тільки повинні розуміти, як правильно організувати навчання, але й повинні розуміти загальні психологічні закономірності, пов'язані з процесом навчання, засвоєнням знань, формуванням навичок і вмінню, розвитком думки.

Зрозуміти психологічні закономірності процесу формування особистості, вікові особливості дітей, індивідуальні, вольові та емоційні критерії психологічного розвитку, а також особливості пізнавальної та розумової діяльності є необхідним для ефективного вирішення виховних завдань у навчанні. Важливе значення має те, наскільки вчитель знає сучасну концепцію психологічного розвитку особистості.

Психологія стверджує, що соціальний контекст, освіта та виховання формують психологічні характеристики особистості. Вони закладені в мозок людини, а навчання та виховання формують їх в онтогенезі.

Мають важливе значення як таланти та здатність, особливості характеру та нервової системи, так і особливості темпераменту та пам'яті, спадковість і середовище. Якщо психологічні особливості людини значною мірою впливають на її розвиток, то соціальне виховання, умови проживання, освіта та виховання грають вирішальну роль.

Спеціальну роль у психологічному розвитку відіграють навчання і виховання як важелі впливу, відповідаючи вимогам суспільства, як і

цілеспрямований процес впливу старшого покоління на молодше покоління шляхом до свідомої мети. Психологи обґрунтовано визнають той факт, що людина, будучи активною істотою, може сама свідомо змінювати власну особистість, тобто займатися власним вихованням.

Однак самовихування не може відбуватися окремо від навколишнього середовища. Це відбувається, коли людина активно взаємодіє з навколишнім світом. Природні дані людини є основним компонентом її психічного розвитку. Розвиток здібностей вимагає наявності певних анатомо-фізіологічних особливостей. Умови життя та діяльності людини, її навчання та виховання впливають на формування та розвиток її здібностей.

Освіта йде попереду розвитку та веде його за собою. Без навчання неможливий повний розвиток. Навчання не заперечує закономірності розвитку в собі. Слід пам'ятати, що можливості навчання не безмежні. Стійкість, єдність і цілісність розвиваються із розвитком психіки людини. Як внаслідок цього, у людини з'являються певні характеристики.

Враховуючи духовні особливості дитини, вчителі можуть використовувати методи та засоби навчання, які відповідають віковим вимогам і є можливими для дитини. У цьому випадку необхідно врахувати відмінності дітей, рівень розумового розвитку та особливості психологічної діяльності. Той факт, що відображається в свідомості дитини, є ознакою розумового розвитку, і роль педагога виникає в тому, щоб спостерігати за тим, як відбувається це відображення.

Психологи відзначили критерії розумового розвитку:

- 1) швидкість засвоєння матеріалу або темп його сприйняття;
- 2) стиснення мислення, що визначається кількістю обдумувань;
- 3) рівень аналітико-синтетичної діяльності;
- 4) прийоми перенесення розумової діяльності, сформульованої в іншому об'єкті, на основі вивчення одного об'єкта;
- 5) вміння самостійно систематизувати та узагальнювати отримані знання.

Навчання має бути побудовано таким чином, щоб максимально використовувати розумовий потенціал учнів. Дослідження психологів показують, що учням слід давати одночасно систему знань та систему прийомів розумової діяльності.

Учитель повинен забезпечити способи мислення учнів, такі як аналіз, порівняння, абстрагування, узагальнення, синтез і визначення загальних, приватних і спеціальних характеристик.

Дуже важливо, щоб учні розвинули здатність систематизувати та узагальнювати основні ідеї та предмети знань. Вони також повинні отримати навички самостійно працювати з різноманітними літературними джерелами та порівнювати інформацію, отриману з різних посібників, щодо певного питання. Фізичний і психологічний розвиток дітей молодшого шкільного віку відрізняється.

Розвиток творчих здібностей в цьому віці є важливим. Багато досліджень психологів присвячені цьому питанню багато робіт. Освіта має забезпечити розумове зростання учнів, а не просто надати їм знання. Для того, щоб спрямувати науково-творчі здібності учнів на основі засвоєних знань, кожен педагог повинен мати значний науковий потенціал.

Отже, ми повинні проводити заняття таким чином, щоб підвищити розумову активність учнів. Ми повинні проводити їх з думкою, що ми готуємо розумних людей, які є нашим майбутнім і опорою для суспільства. Відомо, що одним із елементів підвищення якості навчання є адаптація методів навчання до конкретних педагогічних умов.

Воно призведе до міцного засвоєного знання, співробітництва вчителя та учня в ході уроку та єдиної мети. Організація заняття має вирішальне значення для розвитку творчих здібностей. У цьому випадку весь досвід і талант вчителя лягають на використання нових педагогічних технологій на уроках та впровадження творчого підходу до навчального матеріалу. Це єдиний спосіб підвищити розумову здатність учнів і дозволити їм розширити межі мислення.

Реалізація загальної середньої освіти дітей та молоді, яка відповідає вимогам сучасного суспільства та науково-технологічного прогресу, є головним завданням школи. Це забезпечує озброєння учнів глибокими та самостійними знаннями з основної дисципліни, спонукати учнів до активної професійної та суспільної діяльності, а також до постійного вдосконалення своїх знань і навичок. Це також спонукає учнів до свідомого вибору професії.

Для виконання цього завдання необхідно свідоме засвоєння мотивів навчання, формування позитивного ставлення в учнів до предмета. У психології мотив — це те, що спонукає учнів діяти. Вимоги та інстинкти, емоційність та емоції, рішення, ідеї та інтереси впливають на мотив. Навчальна мотивація може бути різною, включаючи виконання вимог батьків щодо отримання інформації, прагнення «не відстати від інших», отримання свідоцтва про закінчення середньої школи, бажання вступити до інституту після школи або мотивацію «багато знати».

Учитель повинен виховувати в учнів сильні соціальні та духовні мотиви, такі як віра в те, що знання необхідні для підтримки суспільства. Якщо ми зможемо виявити та розвинути інтереси студентів, процес навчання буде вдалим. Таким чином, інтерес до знань стає одним із основних мотивів учнів.

Інтерес займається інтелектуальною активністю, пам'яттю, уявленням, сприйняттям, зосередженням уваги та думок. Його вплив впливає також на духовні та вольові якості людини. Інтерес до знань має інтелектуальний характер: суб'єкт, що викликає інтерес, намагається розвивати нові сторони предмета, розуміє значення спостережуваних подій і відкриває причинно-наслідкові зв'язки.

Якщо вчитель може пробудити інтереси учнів до свого предмета, учні отримають можливість працювати самостійно та творити. Це спонукає їх прагнути до знань, вирішуючи труднощі на шляху до них. Інформація проходить через мозок учнів безслідно, залишаючи їх байдужими, якщо не має інтересу до предмета. Поява та розвиток інтересу до знань допомагає учням працювати з більшою кількістю літератури, наукових і

науково-популярних статей, журналів, навчальних посібників для вступників до університетів тощо.

У класі діяльність учнів має бути перевірена, обговорювана та оцінена. Дослідження та досвід творчих вчителів показують, що достатньо провести один твір (у 7–8 класах) або один реферат (у 9–10 класах) у кожному класі. Це має бути завершено до кінця другого півріччя. Вчитель повинен зібрати, перевірити та оцінити твори та реферати студентів.

Студентам, які написали найцікавіші реферати, можна розповісти про них на уроках, конференціях чи семінарах відповідно до плану вивчення теми чи розділу. Результати перевірки творів і рефератів аналізуються в класі. Найкращі роботи можуть бути запропоновані на творчі виставки учнів.

Учні повинні відчувати, що вчителі небайдужі до їх домашніх завдань. Необхідно створити умови для того, щоб учні не лише отримали нові знання, а й отримали вміння та навички наукового дослідження, такі як спостереження, експеримент, мислення, гіпотези та інші, щоб розвивати інтереси до знань у системі навчальних занять.

Особистість вчителя є ще одним фактором, який відповідає за відносини учнів до предмета. Якщо в школі працює вчитель, який любить свій предмет, він приверне увагу багатьох учнів. Основними факторами, які сприяють розвитку інтересу учнів до знань, є особистість вчителя, його діяльність під час уроку та особистий приклад. Для учнів важливе значення має авторитет вчителя, та її довіру до учнів.

Отже, розуміння психологічних аспектів процесу розвитку особистості є необхідним для ефективного навчання та виховання. Вчителі повинні використовувати це розуміння, щоб створити ідеальні умови для навчання та засвоєння знань учнями. Освіта повинна сприяти розумовому зростанню учнів, а не лише їхньому навчанню. Інтерес і мотивація до навчання грають ключову роль у цьому процесі, і вчителі повинні сприяти розвитку цих емоцій. Використання творчих методів навчання, свідомого засвоєння навчальних матеріалів і нових технологій підвищують розумову активність учнів і

розвивають їх творчі здібності. Як внаслідок цієї діяльності учнів, важливо, щоб учні активно брали участь у її написанні та обговоренні в класі.

4.2. Вимоги до викладання історії російсько-української війни та типи уроків.

Сучасний урок – це, насамперед, заняття, під час якого вчитель ефективно використовує всі доступні можливості для сприяння особистісному розвитку учня, активному розумовому зростанню та глибокому осмисленню засвоєння знань, на формування її моральних основ. Планування навчального процесу поділяється на складання тематичного та поурочного планів роботи. Сутність планування полягає в раціональному розподілі в часі колективної та індивідуальної праці працівників школи, необхідної для досягнення поставленої мети. Воно покликане розкривати зміст, функції та взаємодію як окремих шкільних ланок, так усієї системи роботи школи загалом.

Вчитель планує заняття відповідно до навчального плану школи. Заняття можуть проводитися як базовий курс історії, як факультет або як курс на вибір при поглибленому вивченому предмету. Для вчителів і методистів, які хочуть підвищити ефективність уроку, дослідження підтверджують, що різноманітність типів і форм уроку є необхідною. Вони хороші, якщо враховують закономірності навчання та умови навчального процесу в цьому класі. Вони навіть допомагають успішно реалізувати педагогічні ідеї вчителя.

Таким чином, ефективність навчання впливає не на сам урок, а на те, наскільки він відповідає педагогічним умовам і задуму. Існує розширена думка про те, що урок історії є «шкільною класикою», яка не піддається значним змінам. Однією з традиційних форм організації навчання в школі є урок. Методисти не досягають консенсусу щодо того, чи є урок єдиним видом навчання чи лише одним із варіантів вивчення історії разом із семінарами, екскурсіями, шкільними лекціями, практикумами та дискусіями.

Однак суперечка про те, що характеризує сучасний урок історії, стала досить актуальною. На відміну від класичного чи традиційного, сучасний означає, що все, що потрібно зробити, щоб сприйняти те, що відбувається, має бути записано, написано або озвучено. Ці слова для вчителів і методистів

виконуються чітким орієнтиром для цілей і цінностей у створених справді сучасних уроків історії.

Крім того, завдяки їм методична колекція може поповнитися новими типами уроків історії, які відповідають умовам навчання в інформаційному суспільстві. Весь перелік типів уроків не можна суворо змінювати, якщо дидактичними цілями є «вивчення нової теми», «повторення та узагальнення нових знань», «контроль та оцінка результатів вивчення теми». Ці типи уроків пропонуються з нових (нетрадиційних) джерел і засобів навчальної інформації, таких як кіно, відеоуроки, інтернет-сайти та ігрові (імітаційні) форми пізнавальної діяльності студентів.

Такі ж різноманітні та унікальні типи уроків історії, які «підказані» темою, навчальним (науково-популярним) матеріалом і/або ювілеєм подій. Пропоную дві розробки, які стосуються історичних уроків і подій російсько-української війни (2014–2022 рр.).

Урок історичного розслідування — це «пропозиція» учням дослідити конкретну подію або явище, яке не має однозначного наукового пояснення або змінює його характеристики через нові актуальні, інші точки зору на ситуацію або раніше не використані джерела.

Системно-діяльний підхід до вивчення історії є ефективним підходом до навчання учнів історії та критичного мислення, накопичення досвіду проектної та дослідницької роботи, а також конструктивної комунікативної практики.

Міркування, які представляють собою предметні одиниці в більш складному і часом несподіваному світі, можуть стати підґрунтям для впровадження нового сценарію та формату уроку. Наприклад, події, пов'язані з окупацією Автономної Республіки Крим.

Структура уроку базується на історичному розслідуванні. Перший етап, «Заводимо справу»:

- аналіз вихідного тексту та визначення «поля» (об'єкта та предмета) дослідження

- формулювання дослідницької проблеми. Необхідно, щоб як вчителі, так і студенти самостійно вивчали вихідний текст і закладену в ньому ситуацію. Наприклад, «Чи могла політика Президента України В. Януковича стати каталізатором окупації Автономної Республіки Крим?»»

Очевидно, що чим складніше стилістично і метафорично вихідне висловлювання, тим більше різноманітних питань може бути поставлено до нього.

Другий етап «Висуваємо версії»:

- активація контекстуальних (раніше отриманих) знань про цей період, історичну подію, особу минулого та т. д.;
- виявлення «поля невідомості», тобто питань, на які ми не маємо відповіді, щоб негайно і впевнено відповісти на головне питання (проблема)? Що ми повинні знати про «порушення справи...»? Які питання можна розділити, щоб зрештою знайти рішення проблеми?
- Розробка варіантів, визначення кола джерел і методи дослідницької роботи: яку версію можна класифікувати як робочу? Які джерела є найбільш важливими?
- Якщо пропонується кілька різних варіантів «історичного розслідування», то було б розумно створити кілька робочих груп, які розроблятимуть кожну свою версію, а потім виступатимуть як експерти. Створіть план пошуково-дослідницької роботи, а потім дайте учасникам робочої групи запитання, джерела та міні-завдання.

Третій етап «Ведемо слідство»:

- включає виконання плану дослідження
- консультації, обмін проміжними результатами, коригування версій працівників тощо.

- збір і оформлення результатів розслідування в заздалегідь визначеній формі, включаючи стилізовані форми, такі як «Експертний висновок», «Бюлетень», «Протокол» тощо.

Четвертий етап «Наслідком встановлено...»:

- включає творче представлення результатів розслідування;
- експертиза та захист підтверджених версій (відповіді на запитання);
- загальна дискусія з елементами рефлексії, щоб обговорити, що нового ви побачили про цей історичний період, подію чи особу, проводячи розслідування?
- Які методи пошуково-дослідницької роботи, яка форма навчального заняття, повний аналіз джерел, групова робота, що ви зрозуміли? (Відповіді на це питання стосуються особистісних результатів історичної освіти і можуть стосуватися як історичних подій, так і причини, мотивів і результатів їх реінтерпретації для людей сучасного життя, а саме для учнів школи).

Урок історичної альтернативи – це заняття, присвячене реконструкції та аналізу сценарію розвитку історичної події або процесу, що не відбувся, нездійсненого соціально-економічного, політичного та/або культурного проекту.

Історія не мала умовного способу. А тим часом історія відбулася так, як відбулася, а не інакше, і ті, хто її читає, знають, як і чим закінчилися події. Але проблема виникає в тому, що історія не має об'єктивних правил, які створюють письменники. Простіше кажучи, історія є сферою діяльності людей, які володіють розумом і свободою волі.

В історії, особливо в розділі, присвяченому російсько-українській війні (2014–2022 рр.), є багато прикладів тих самих «розвилок», з яких історія держави та народу могла піти іншим шляхом або дещо інакше (наприклад, «Що

було б , якби Україна отримала важке озброєння від міжнародних партнерів з перших днів війни»).

З точки зору професійних вчених, яка альтернативна перспектива існує? Набагато легше просто описати шлях, який пройшло суспільство, не замислюючись про те, яке відгалуження та причини того, що воно знехтувало в ланцюжку розв'язок. Але за такого підходу з'являється ілюзія «тотально цілеспрямованої» та «фатально зумовленої» історії. Щоб описати механізм цієї місії історії, використовують метафори, такі як «національний доля» та «божий промисл».

Що таке альтернативна історія, яка може допомогти учням розвинути громадянську ідентичність? Це дає розуміння того, що історія є уроком свободи, а свобода — це можливість робити історичні вибори. Кожен акт про прийняття рішення відсуває в тіні нереалізовані, можливості, набір яких існував на момент прийняття рішення, з часом часто вже важко відновити.

Це надає вчителям додаткові можливості актуалізувати основні цінності громадянського суспільства, такі як соціальна солідарність, безпека, свобода та відповідальність. Це повністю допомагає учням усвідомити та прийняти цінності як моральні імперативи власного життя.

Зразкова структура уроку альтернативної історії «Ескалація збройної агресії російської федерації з 24.02.2022»:

Перший етап «Кластер ідей»:

- всебічний аналіз пізнавальної ситуації з альтернативним «проектом майбутнього»;
- складання кластера (графічне виділення смислових груп питань, які фіксуються у вигляді схеми із позначенням зв'язку між ними)
- вичленування та обґрунтування головних та другорядних (допоміжних для такого уроку) питань.

Другий етап «Реконструкція нездійсненого»:

- активізація контекстуальних (раніше отриманих) знань про цей період, історичну подію, особи минулого і т. д. (тобто знань, які

були реалізовані в історичному проекті та викладені в шкільних підручниках);

- виявлення «поля невідомості» — інформації, яку ми не знаємо, щоб відповісти на головні питання? Зрозуміти причини невдалого завершення альтернативного проекту?
- визначити кількість джерел, з яких можна отримати відповіді на свої запитання;
- розробка стратегії для пошуку та обробки джерел;
- розробка власного альтернативного сценарію (відомого як «проект історії»);
- «складання» та оформлення результатів дослідження, включно з оригінальною та стилізованою формою («Колонка редактора», «Новини науки» та ін.).

Третій етап «Що могло статися»:

- прогнозування та оцінка ймовірних наслідків реалізації альтернативного сценарію розвитку для конкретного суспільства, держави, макрорегіону, людства загалом і світової історії;
- аналіз причин, що перешкодили реалізації альтернативного «проекту майбутнього», а також переваг і втрат для суспільства та держави в результаті альтернативного вибору;
- розмова про моральні уроки для професійних істориків та школярів.

Наведемо приклади запитань, які можуть зацікавити учнів у навчанні історії на тему «Ескалація збройної агресії російської федерації з 24.02.2022».

1. Про яку подію йдеться? Як російська федерація готувалася до широкомасштабного вторгнення;
2. Що було б, якби міжнародні партнери надали Україні важке озброєння з перших днів війни?
3. Яким чином Україна «достукалася» до міжнародного співтовариства?

4. У який момент і з якою метою виникла ідея окупації незалежної України? Яка роль відіграла російська імперська ментальність у цьому?
5. Що б сталося, якби всі європейські країни, які зараз перебувають під окупацією СРСР, виступили на захист України?

Комплексні прогнозовані результати уроків історії та історичних альтернатив будуть дуже схожими, оскільки обидва заняття базуються на ціннісному ставленні до минулого як відкритого, полікультурного феномену, який відповідає сучасним запитам і сумнівам дослідників.

Обидва види навчання базуються на пошуку, творчості та проектуванні. Основна мета педагогів полягає в тому, щоб мотивувати та навчити учнів активно «питати минуле», а не просто споживати «правильні знання», які містяться в підручниках.

Отже, метапредметні та особистісні елементи є основними складовими запланованих результатів.

Всебічні результати:

- здатність працювати з навчальною та позашкільною інформацією (аналізувати та узагальнювати факти, складати прості та розгорнуті плани, тези, конспекти, формулювати та обґрунтовувати висновки та т. ін.), використовувати сучасні джерела інформації, у тому числі електронні матеріали;
- здатність виконувати творчі завдання та демонструвати свої досягнення в різних формах;
- Налаштованість на кооперацію з товаришами по навчанню.

Особистісні результати:

- усвідомлення своєї ідентичності як громадянина країни та прийняття гуманістичних, демократичних і традиційних пріоритетів українського суспільства;

- формування усвідомленого, шанобливого та доброзичливого ставлення до інших людей, їхніх думок, громадянських позицій, прав і свобод;
- осмислення соціально-морального досвіду попередніх поколінь, здатність визначити свою позицію та відповідати за свою поведінку в сучасному суспільстві.

Таким чином, ми дійшли висновку, що правильний тип уроку історії допомагає учням краще зрозуміти причини та наслідки російсько-української війни (2014–2022 рр.).

4.3. Застосування нетрадиційних форм навчання історії бойового шляху батальйону «Світязь».

Історія як предмет навчання має великі можливості впливати на культурне та особистісне становлення учнів. Соціальне замовлення суспільства в галузі навчання історії визначає цілі, спрямовані на розвиток особистості учнів. Це означає більш повне використання освіти, виховання та розвиваючого потенціалу предмета для кожного учня.

Урок є адаптивною формою навчання, де відповідний зміст дозволяє використовувати відповідні педагогічні прийоми та методи.

У класі використовується фронтальна, колективна та індивідуальна форма навчання. Різноманітність способів проведення уроку урізноманітнює навчальний процес і робить учнів щасливими.

Нестандартний урок є одним із способів навчання та виховання учнів. Нетрадиційні методи навчання добре відомі тим, що вони зближують шкільну освіту з життям. Діти люблять брати участь у таких заходах, оскільки вони мають можливість продемонструвати свої розумові здібності, творчість і знання.

Нетрадиційні методи викладання історії на уроках вивчення бойового шляху батальйону «Світязь» можуть допомогти пояснити високу якість занять, оскільки вони відрізняються від стандартних, одноманітних, формальних і нудних уроків. Нетрадиційні уроки такого типу дозволяють вирішити ряд проблем, включаючи підтримку індивідуалізації навчання, підтримку самостійного пізнання учнів і надання учням можливості експериментувати, щоб навчитися краще.

Велика кількість вчителів активно вивчає різні способи покращення уроків, зосереджуючись на тому, щоб залучити учнів до більш активної участі в завданнях і використовувати різноманітні підходи для пояснення нового матеріалу.

Зрозуміло, що відмова від традиційного уроку як основного методу навчання та виховання дітей неможлива. Незважаючи на це, використання інноваційних методів навчання, необхідне для активізації розумової діяльності учнів.

Це не заміна старих уроків, а доповнення та переробка їх, внесення різноманітності та поживлення, що підвищує інтерес і сприяє удосконаленню навчального процесу.

Аналіз педагогічної літератури вказує на існування численних типів нестандартних уроків, і назви цих уроків вказують на їхні цілі, завдання та методику проведення. До найбільш поширених з них варто віднести такі: уроки "занурення"; уроки, організовані у формі ділових ігор; уроки, що перетворюються в прес-конференції; уроки-консультації; комп'ютерні уроки; та уроки, на яких учні працюють в групах; уроки взаємонавчання учнів; уроки творчості; уроки, які ведуть учні; уроки-заліки; уроки-сумніви; уроки – творчі звіти; уроки-формули; уроки-конкурси; бінарні уроки; уроки-узагальнення; уроки-фантазії; уроки-ігри; уроки-«суди»; уроки пошуку істини; уроки-лекції «Парадокси»; уроки-діалоги; уроки – рольові ігри; уроки-конференції; уроки-семінари; уроки-екскурсії; інтегровані (міжпредметні) заняття, об'єднані єдиною темою чи проблемою.

Можна навести декілька прикладів нестандартних уроків:

1. Дебати на історичну тематику: Організуйте дебати між учнями, де одна група аргументує переваги та слабкі місця стратегії батальйону «Світязь», а інша – їхні альтернативи. Це допоможе розвинути навички критичного мислення та розуміння стратегічних рішень.
2. Проект «Архів батальйону»: Створіть проект, де учні збирають та організовують інформацію про батальйон "Світязь". Вони можуть працювати над створенням віртуального архіву, де будуть зібрані документи, фотографії, карти та свідчення, які можна презентувати у формі веб-сайту або виставки.

3. Медіааналіз та створення контенту: Учні аналізують різні джерела медіа (фільми, документальні стрічки, новини) про батальйон «Світязь» та створюють власні матеріали на основі їхніх висновків. Це може бути відеоролик, блог-пост або соціальні медіа-пости.
4. Крос-культурний підхід: Порівняйте бойовий шлях батальйону «Світязь» з бойовим шляхом інших відомих військових підрозділів, які походять з різних країн або епох. Це можна досягти за допомогою групових проєктів, у яких учні обговорюють різні стратегії та тактики, а також історичні та культурні аспекти.

Учні більше люблять уроки, які відрізняються від традиційних за концепцією, організацією та методами проведення, ніж уроки, які мають чітку структуру та стандартний режим. У виборі нестандартних уроків слід дотримуватися міри. Учні звикають до нестандартних методів, вони перестають їм цікавитися, і їхня успішність значно знижується. Залежно від конкретної ситуації, умов зберігання матеріалу та індивідуальних особливостей вчителя, учитель має вирішувати, де проводити нетрадиційні уроки в загальній системі. Оскільки педагог є організатором уроку, він витрачає багато зусиль і часу. Отже, перед тим, як взятися за таку роботу, слід розглянути свої сильні сторони, оцінити свої перспективи та, можливо, вибрати колективний спосіб творчості.

Зрештою, важливо відзначити, що надто часте використання подібних методів організації навчального процесу недоцільно. Це пов'язано з тим, що нетрадиційне може швидко стати традиційним, що, у свою чергу, призведе до того, що інтереси учнів до предмета та навчання зникнуть. Під час розробки інтегрованих уроків доцільно поєднувати зусилля різних вчителів.

Висновки до розділу

Викладання теми бойового шляху батальйону «Світязь» у закладах середньої освіти вважають важливим елементом патріотичного виховання та формування сучасної української ідентичності. По-перше, учням слід надати контекст шляхом припинення причин конфлікту на сході України, історію та роль добровольчих батальйонів. Це допомагає зрозуміти, чому був створений батальйон «Світязь», а також яку роль він відіграв в обороні країни.

Медіаресурси, такі як документальні фільми, відеоінтерв'ю та презентації, можуть використовуватися для збагаченості матеріалу шляхом ілюстрації бойових дій та особистими історіями бійців. Це створює емоційний зв'язок з темою, допомагаючи учням уявити реальні виклики, які стоять перед солдатами. Обговорення також надає студентам можливість висловити свою думку, проаналізувати різні точки зору та розвивати критичне мислення. Пропозиції можуть включати моральність війни, патріотичність та роль кожного громадянина у захисті країни.

Формативна діяльність дозволяє студентам глибше досліджувати предмет шляхом проведення досліджень, створення презентацій або написання статей. Вони допомагають стимулювати творче мислення та розвивати дружні відносини. Запрошення ветеранів або волонтерів, які вижили в бойових діях, надає навчання реальності та емоційності, оскільки живі розповіді можуть сильно вплинути на молодь. Інтеграція тем рефератів в уроки історії, літератури та мистецтва може розширити матеріал шляхом навчання останніми подіями війни і їхнім впливом на культуру та суспільство.

Крім того, до важливих аспектів виховання патріотичного виховання належить і патріотичне виховання, яке сприяє усвідомленню кожним громадянином своєї суб'єктивної відповідальності за свою країну. Оцінка знань студентів може бути проведена через різні форми, такі як письмово, усно та творчі проекти, що допомагають визначити, наскільки студенти засвоїли матеріал.

Таким чином, комплексний підхід до вивчення теми бойового шляху батальйону «Світязь» виховує свідомих, активних і патріотично налаштованих громадян, які усвідомлюють важливість своєї історії та ідентичності.

ВИСНОВОК

У результаті проведеного дослідження отримані наступні результати.

Аналіз історіографії, пов'язаний з темою дослідження, показав, що у вітчизняній історіографії недостатньо досліджень присвячених українському добровольчому руху, незважаючи на актуальність проблеми її наукове та суспільне значення. Зроблено лише перші кроки в осмисленні діяльності українських добровольчих формувань. До них зголосилися як пересічні громадяни так і представники силових структур. Часто забезпеченням таких підрозділів займалися волонтери і родичі. Відносини з державою часом носили невизначений характер.

Застосування загальноvizнаних принципів наукового дослідження із загальнонауковими та спеціальними методами наукового пізнання дозволило достовірно відтворити особливості формування батальйону «Світязь» у хронологічно визначених межах. Це дозволило уникнути однобічності та непослідовності при розкритті теми дослідження.

Основні фактори, які вплинули на створення добровольчого батальйону, включають наступне: наявність законодавчої бази, яка дозволяла створювати добровольчі групи; досвід українських політичних партій у створенні громадських формувань з парамілітарними ознаками під час Революції гідності; розвиток волонтерського руху та передача досвіду, отриманого в боротьбі проти російської агресії; зростання свідомості населення та їхня підтримка незалежності.

Умови та елементи, які були присутні під час початку російської агресії, вплинули на створення українського добровольчого руху. Після Революції гідності підтримка державного та військового керівництва України знову вплинула на самоорганізацію громадян і створення українських добровольчих формувань.

Виявлено, що на початку антитерористичної операції озброєння добровольчого формування, було передбачене штатним розписом: особовий склад мав лише стрілецьку зброю. Основним джерелом поповнення озброєнням

стали військові склади й арсенали відомств. Учасники отримували озброєння різними способами: здобували у боях з російсько-терористичними військами; отримували окремі види зброї від небайдужих громадян; забезпечувалися силовими структурами в умовах проведення спільних бойових дій.

Було виявлено низку факторів, які негативно вплинули на діяльність добровольчого формування. Серед них: відсутність державної системи соціального забезпечення учасників формування та їхніх сімей та обмежена доступність централізованого забезпечення матеріально-технічними ресурсами.

Встановлено, що добровольчі організації досягли найбільших успіхів у боротьбі за звільнення українських територій у співпраці зі Збройними Силами України. Добровольці досягли успіху в самостійно організованих і проведених боях, коли їхні суперники були колаборантами та членами російських парамілітарних формувань. Без належного навчання, озброєння та координації дій підрозділів було важко протистояти регулярним російським військам.

Багато прикладів жертвності та героїзму показано під час діяльності батальйону. Ці приклади мають бути сильним засобом виховання як для поточних, так і для майбутніх поколінь.

Зрозуміти психологічні закономірності процесу формування особистості, вікові особливості дітей, індивідуальні, вольові та емоційні критерії психологічного розвитку, а також особливості пізнавальної та розумової діяльності є необхідним для ефективного вирішення виховних завдань у навчанні. Учитель, який організовує навчання, повинен мати розуміння сучасних ідей психологічного розвитку особистості.

Психологія вважає, що соціальний контекст, освіта та виховання формують психологічні характеристики особистості. Вони формуються в онтогенезі під впливом навколишнього середовища, навчання та виховання.

Комплексні прогнозовані результати уроків історії та історичних альтернатив будуть дуже схожі, оскільки обидва заняття базуються на ціннісному ставленні до минулого як відкритого, полікультурного феномену, який відповідає сучасним запитам і сумнівам дослідників.

Обидва види навчання базуються на пошуку, творчості та проектуванні. Основна мета педагогів виникає в тому, щоб мотивувати та навчити учнів активно «питати минуле», а не просто споживати «правильні знання», які складаються в підручниках.

Вибір нестандартних уроків має бути розумним. Незвичайні методи роботи викликають у студентів звичку, вони перестають їх цікавити, і їхня успішність значно знижується. Залежно від конкретної ситуації, умов утримання матеріалу та індивідуальних особливостей вчителя, учитель має вирішувати, проводити нетрадиційні уроки в загальній системі. Якщо педагог виконує роль керівника, підготувати нестандартний урок вимагає багато зусиль і часу. Отже, перш ніж почати працювати на таку роботу, слід оцінити свої сили та можливості.

Уроки історії покликані допомагати учням пережити та осмислити минуле. Урок історії починається з особистісної оцінки подій минулого та сьогодення, тому процес має бути організований таким чином, щоб учні засвоїли матеріал шляхом оновлення та розширення власного досвіду.

Ця проблема особливо актуальна для вчителів гуманітарного циклу, оскільки сучасним вчителям потрібно бути здатними протистояти безмежній кількості інформації, доступної у глобальних мережах. Ця тенденція означає, що сучасні уроки історії мають бути і за змістом, і за формою зосереджені на розвиток пізнавальних здібностей і на самостійну роботу учнів з пошуку та аналізу історичних матеріалів.

На основі проведеного теоретичного опрацювання було вирішено розробити урок з вивчення бойового шляху батальйону «Світязь», який можна використовувати під час викладання новітньої історії України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бутусов Ю. Добровольчі батальйони: структура, страхи, проблеми бойового застосування. Дзеркало тижня. – 2014. – 29 серпня. – Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/internal/dobrovolchi-batalyoni-struktura-strahi-problemi-boyovogo-zastosuvannya-.html>
2. Горбулін В. Світова гібридна війна: український фронт. «Фоліо», 2017. – 496с.
3. Перепелиця Г. М. Україна – Росія: війна в умовах співіснування. «Стилос», 2017. – 880с.
4. Гай-Нижник П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. «МП Леся», 2017. – 332 с.
5. О. Каліновська, О. Криштопа, Є. Назаренко та ін. Неоголошена війна. Невідомі факти і хроніки АТО. Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. – 512 с.
6. Березовець Т., Доброєр О., Карацур А., Кравченко В. Два роки з початку АТО та гібридної війни РФ проти України: Провал путінського блиц-кригу. Український інститут майбутнього, 2016. – 75 с.
7. Біла книга антитерористичної операції на Сході України (2014–2016). – Київ: НУОУ, 2017. – 250 с.
8. Г. В. Боряк, В. В. Головка, В. М. Даниленко 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави. НікаЦентр, 2016. – 796 с.
9. Кульчицький С.В. Суспільно-політичне й соціально-економічне становище України в 2010 – першій половині 2015 рр. Український історичний журнал. – 2015. – № 3 (522). – С. 154–175.
10. Киридон А. М. Ментальне картографування у структурі цінностей: рефлексія Майдану у самосвідомості донеччан. Схід і Південь України: час, простір, соціум: у 2 т. – Т 1. Інститут історії України НАН України, 2014. – С. 357–372.

- 11.Ткаченко В. М. Україна: «Час війни й час миру». Український історичний журнал. – 2017. – № 1 (532). – С. 135–156.
- 12.Головко В. В. Україна в умовах антитерористичної операції та російської збройної агресії (2014 р.). Український історичний журнал. – 2015. – № 3 (522). – С. 176–193.
- 13.Тинченко Я. Ю. Ілловайськ. Екстимація. Підсумки. Анексія Автономної Республіки Крим і Війна на Донбасі: 77 матеріали Всеукр. наук. військ.-іст. конф. (Київ, 23 вересня 2015 р.). Нац. військово-історичний муз. України, 2015. – С. 175–180.
- 14.Зінько Ю. А. Військові батальйони українських добровольців та їх роль у боротьбі з російською агресією на Сході України. Ю. А. Зінько, І. С. Кушко. Війна на Донбасі. 2014 – 2016 рр.: матеріали II Всеукр наук. військ.-іст. конф. (Київ, 20 квітня 2017 р.). Нац. військово-історичний муз. України, 2017. – С. 112–115.
- 15.Дем'янюк О. Й. Волиняни у відстоюванні територіальної цілісності України на Сході держави у 2014 році. О. Й. Дем'янюк. Анексія Автономної Республіки Крим і Війна на Донбасі: матеріали Всеукр. наук. військ.-іст. конф. (Київ, 23 вересня 2015 р.). Нац. військовоісторичний муз. України, 2015. – С. 152–153.
- 16.Зек Б. Волиняни-учасники АТО, які стали Героями України [Електронний ресурс]. Район Історія – 2021 – 14 жовтня – Режим доступу: <https://history.rayon.in.ua/news/440812-volinyani-uchasniki-ato-yaki-stali-geroyami-ukraini>
- 17.Іловайськ був найважчим випробуванням для кожного з нас», – боєць роти «Світязь» [Електронний ресурс] / Волинські новини – 2017 – 26 вересня – Режим доступу: <https://www.volynnews.com/news/society/ilovaysk-buv-nayvazhchym-vyprobuvanniam-dlia-kozhnoho-z-nas-boyets-roty/>
- 18.На Волині створять спецпідрозділ «Світязь» [Електронний ресурс] / Під прицілом – 2014 – 4 червня – Режим доступу: <https://p-p.com.ua/news/49703/>

- 19.Зек Б. Спецпідрозділ «Світязь» в АТО на Донбасі (2014 – 2018 рр.) / Б. Зек. – Видавництво «Бук-Друк», 2021. – 80с.
- 20.Закон України «Про Заяву Верховної Ради України щодо захисту конституційних прав військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, осіб рядового і начальницького складу та інших працівників органів внутрішніх справ України, які беруть участь у антитерористичній операції, направленій на захист незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, мирного життя українських громадян» від 16.04.2014 № 1215-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1215-18.#Text>
- 21.Закон України про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо статусу осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України від 07.04.2015 № 291-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/291-19>.
- 22.Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г. С. Пшеничного од. обл. ЦВ 212, телепередача «Чернігівщина духовна. Отець Сергій Чечин», 2015 р.
- 23.Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г. С. Пшеничного од. обл. 0-001705 Учасники траурної процесії під час похорону студента Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Героя України (2014 р., посмертно) Р. І. Гурика, 24 лютого 2014 р.
- 24.Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г. С. Пшеничного од. обл. ЦВ 210, телепередача «Чернігівщина духовна. Капелани Чернігівщини», 2015 р.
- 25.Біла книга – 2015. Збройні Сили України / [голова робочої групи І. Руснак]. Міністерство оборони України, 2016. – 105 с.

26. Гришук А. В. Військово-політичний енциклопедичний словник. У 2 т. / А. В. Гришук. «Румб», 2008. – 432 с. – Т.1.
27. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад, і голов. ред. В. Т. Бусел. ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
28. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>
29. Постанова Верховної Ради України про Заяву Верховної Ради України «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків» від 21.04.2015 № 337-VIII. Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 22. – С. 153.
30. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» від 24.09.2015 № 555/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>
31. Конвенція «Про закони і звичаї війни на суходолі» та додаток до неї «Положення про закони і звичаї війни на суходол» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text (Дата звернення: 01.10.2017).
32. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3552-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12/page3#Text> (Дата звернення: 01.10.2017).
33. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
34. Легендарна рота «Світязь»: історія звитяги [Електронний ресурс]. ВолиньPost – 2018 – 14 березня – Режим доступу:

<https://www.volynpost.com/news/109048-legendarna-rota-svitiaz-istoriia-zvytiagy>

35. До військкоматів шикуються черги / О. Івашко, С. Ісаченко, О. Вертіль [та ін.]. Урядовий кур'єр. – 2014. – 5 березня. – № 42. – С. 4–5.
36. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про часткову мобілізацію» від 17.03.2014 № 1126-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-18#Text>
37. Геополітика: Україна в міжнародних відносинах. Проблема кордонів у СНД. — Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/759/32/>
38. Притула В. Чи гарантує Чорноморський флот Росії безпеку України? — Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/1565421.html>
39. Лесів К. Російсько-грузинська війна: на чийй стороні світова спільнота? — Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/136902-rosiysko-gruzinska-viyna-na-chijiy-storoni-svitova-spilnota.html>
40. Ющенко В. Україна не підтримує рішення Росії про визнання незалежності Південної Осетії та Абхазії. Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2008/08/27/3535926/>
41. Україна погрожує заблокувати повернення російських кораблів до Севастополя. Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2008/08/10/3513429/>
42. Тимошенко заспокоїла Путіна: Україна не продає зброю Саакашвілі. — Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2009/04/29/3914621/>
43. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 313-314.
44. Малєєва Ю.Лучанин – про Іловайський котел: з перших уст. – Режим доступу:
<https://www.volynnews.com/news/vidsichagresoruukrayinayedina/luchanyn-pro-ilovayskyy-kotel-z-pershykh-ust/>

45. Аналіз ведення антитерористичної операції та наслідків вторгнення Російської Федерації в Україну у серпні – вересні 2014 року. Режим доступу: https://www.mil.gov.ua/content/other/anliz_rf.pdf
46. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 322.
47. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 331.
48. Афанасьєва В. Про пекло під Іловайськом із перших уст. Відомості. 2014. 9–15 жовтня, №39(731). С.5.
49. Афанасьєва В. Про пекло під Іловайськом із перших уст. Відомості. 2014. 9–15 жовтня, №39(731). С.5.
50. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 384.
51. Афанасьєва В. Про пекло під Іловайськом із перших уст. Відомості. 2014. 9–15 жовтня, №39(731). С.5.
52. Афанасьєва В. Про пекло під Іловайськом із перших уст. Відомості. 2014. 9–15 жовтня, №39(731). С.5.
53. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 388.
54. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 389.
55. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 390.

56. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 391.
57. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 347.
58. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 25.
59. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 34.
60. Афанасьєва В. Про пекло під Іловайськом із перших уст. Відомості. 2014. 9–15 жовтня, №39(731). С.5.
61. Афанасьєва В. Про пекло під Іловайськом із перших уст. Відомості. 2014. 9–15 жовтня, №39(731). С.5.
62. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 24.
63. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 98.
64. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 25.
65. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 189-190.
66. Афанасьєва В. Про пекло під Іловайськом із перших уст. Відомості. 2014. 9–15 жовтня, №39(731). С.5.

67. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 193.
68. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 261.
69. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 279.
70. Євпак О., Андрушко М. «Світязь»: Дорога болю і слави. Телерадіо-газета Волинської обласної державної телерадіокомпанії. 2015. 9 вересня. С. 17.
71. Афанасьєва В. Про пекло під Іловайськом із перших уст. Відомості. 2014. 9–15 жовтня, №39(731). С.5.
72. Малєєва Ю.Лучанин – про Іловайський котел: з перших уст. – Режим доступу:
<https://www.volynnews.com/news/vidsichagresoruukrayinayedina/luchanyn-pro-ilovayskyu-kotel-z-pershykh-ust/>
73. Зіненко Р.А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. Ч. 1. 7–24 серпня 2014 року; за ред. Ю.Є.Бутусова; вступ. Ст. Ю.Є.Бутусова; худож.-оформлювач Е.О.Балула. Харків: «Фоліо», 2019. С. 422.
74. Лазарович М. Російсько-українська війна (2014-2017 роки): короткий нарис. Івано-Франківськ: «Лілея НВ», 2017. С. 61.
75. Фналіз бойових дій на сході України в ході зимової компанії 2014-2015 років. Режим доступу:
<https://www.ukrmilitary.com/2015/12/analiz-war-in-winter-2014-2015.html>
76. Солодько П., Чаплигіна А. Капітан Загородній: Якби всі воювали, не здали б Вуглегірськ. Режим доступу:
<https://www.pravda.com.ua/articles/2016/02/23/7099193/>

- 77.Рубцов В. Всеукраїнський Майдан як віха у становленні українського суспільства. Наукові записки Острозької академії. Серія: Політичні науки. 2008. № 3. С. 37–43.
- 78.Бурлакова В. Хроніки Гідності. Український тиждень. 2014. № 23 (343). С. 14.
- 79.Кривітченко О. О. Євромайдан — майдан як біополітичні спільності нового типу, що само організуються. Грані. 2014. № 6 (110). С. 69–74.
- 80.Головко В., Палій О., Черевко О. та ін. Революція гідності 2013–2014 рр. та агресія Росії проти України. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015. 34 с.
- 81.Горбулін В.П. Донбас і Крим: ціна повернення: монографія/ за заг. редакцією В. Горбуліна та ін.; К.:НІСД. 2015. С. 43.
- 82.Мателешко Ю. Анексія Криму Росією та її геополітичні наслідки. Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип. 1 (14). /ред. кол.: І. В. Артьомов (голова) та ін. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2015. 236 с. С. 119-130.
- 83.Сілантьєва-Папп К. В. Гібридні війни на пострадянському просторі (1990-2014 рр.): дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Наук. керівник Тодоров І.Я. Ужгород, 2020.

ПЛАН-КОНСПЕКТ УРОКУ

Тема: Вивчення бойового шляху батальйону «Світязь»

Мета: Вивчити, як проходило створення батальйону, його бойовий шлях та історичне значення, розвивати в учнів уміння аналізувати та порівнювати історичні події, робити висновки, виділяти головне, визначати причини історичних подій, на прикладах героїчної історії українського народу виховувати в учнів національно-патріотичні почуття.

Типу уроку: засвоєння нових знань, умінь та навичок.

Хід уроку

1. Організація учнів до уроку.

Привітання

Перевірка присутніх

2. Актуалізація опорних знань

Які були основні причини та передумови для початку АТО в Україні у 2014 році?

Які були основні завдання та цілі АТО, і як вони були визначені на різних етапах конфлікту?

Як міжнародна спільнота реагувала на події АТО, і яка була її роль у конфлікті?

Підсумок опитування: Отже, антитерористична операція (АТО), розпочата в Україні у 2014 році, була відповіддю на політичну кризу, анексію Криму Росією та проросійські сепаратистські настрої на Сході України. Основні цілі АТО включали відновлення контролю над територіями, забезпечення безпеки населення та боротьбу з терористичними загрозами. Міжнародна спільнота надала Україні гуманітарну і військову допомогу, а також підтримку на дипломатичному рівні і санкції проти Росії.

3. Мотивація навчальної діяльності:

навчити учнів аналізувати історичні події і факти, вміти давати їм оцінку, висловлювати власні судження,

виховувати в учнів любов до Батьківщини та її героїчного минулого та сьогодення.

4. **Вивчення нової теми.** (Розповідь з демонстрацією презентації)

План

- Історія виникнення батальйону.
- Участь батальйону в боях за Іловайськ.
- Кривавий коридор.
- Бойовий шлях в боях за Вуглегірськ.
- Участь в зоні проведення ООС.

5. **Закріплення вивченого матеріалу.**

Проводиться у вигляді змагання двох команд. Команда, яка набере найбільшу кількість балів, вийде переможцем.

6. **Підведення підсумків.**

1. Історія виникнення батальйону.

Батальйон «Світязь» був створений в рамках розширення і реорганізації Збройних Сил України після початку військового конфлікту на сході країни у 2014 році.

Історія батальйону розпочалася влітку 2014 року, коли на фоні анексії Криму Росією та збройних сутичок з проросійськими сепаратистами на Донбасі, українське командування вирішило створити нові військові підрозділи для посилення обороноздатності. Батальйон «Світязь» був сформований на базі одного з батальйонів територіальної оборони, зокрема з числа добровольців і резервістів, які висловили бажання служити на фронті.

Батальйон отримав свою назву на честь озера Світязь у Волинській області, символізуючи глибокі патріотичні корені та зв'язок з українською землею.

Підрозділ швидко став відомим своєю бойовою готовністю та високим рівнем морального духу.

Батальйон також відіграє важливу роль у формуванні нових стандартів і практик для українських збройних сил, забезпечуючи не тільки фронтову лінію, а й підтримку місцевого населення в зонах конфлікту.

2. Участь батальйону в боях за Іловайськ.

Батальйон «Світязь» відіграв важливу роль у боях за Іловайськ, які стали однією з найкривавіших і найважчих глав в історії конфлікту на Донбасі в серпні 2014 року. Після початку наступу проросійських сепаратистів на Іловайськ, стратегічно важливе місто в Донецькій області, українські збройні сили, включаючи батальйон «Світязь», були залучені до оборони цього району.

Батальйон активно брав участь у запеклих боях, намагаючись утримати місто і прилеглі території. Однак, бійці «Світязя» стикнулися з серйозними труднощами через обмеження в постачанні і нестачу ресурсів, що ускладнювало їхню здатність ефективно оборонятися.

У середині серпня ситуація ускладнилася ще більше, коли проросійські сепаратисти і російські війська здійснили масштабний наступ, в результаті чого українські сили, включаючи батальйон «Світязь», опинилися в оточенні. Цей період був позначений величезними втратами і труднощами, оскільки батальйон зазнав значних людських і матеріальних втрат.

Незважаючи на ці важкі умови, батальйон «Світязь» продовжував боротися до остаточного прориву, що сприяло початку мирних переговорів. Бої за Іловайськ стали не лише важливим етапом у боротьбі за територіальну цілісність України, але і показали стійкість та мужність українських військових в умовах крайнього тиску і тяжких втрат.

3. Кривавий коридор.

Батальйон «Світязь» опинився в центрі подій, які отримали назву "кривавий коридор", під час боїв за Іловайськ в серпні 2014 року. Цей термін використовується для опису трагічної ситуації, коли українські війська, оточені проросійськими сепаратистами та російськими силами, спробували пробитися з оточення через так званий "коридор".

Ситуація почала загострюватися в середині серпня 2014 року, коли бойові дії в Іловайську стали дуже інтенсивними. Проросійські сепаратисти та російські війська здійснили масштабний наступ, створивши кінець-кінцем обложений район навколо Іловайська. Українські підрозділи, включаючи батальйон «Світязь», опинилися в оточенні.

З метою пробиття коридору для виходу з оточення українські війська спробували організувати прорив через вихідний маршрут, який отримав назву "кривавий коридор". Цей шлях виявився смертельно небезпечним через інтенсивний обстріл з боку противника і численні засідки. Сили, включаючи батальйон «Світязь», намагалися прорватися через цей коридор, але зустріли надзвичайно сильний опір.

Внаслідок цієї операції батальйон «Світязь» зазнав значних втрат. Прорив з оточення виявився надзвичайно складним і дорого коштував життя багатьох українських військових. Незважаючи на героїчні зусилля, втрати були величезними, і "кривавий коридор" став символом великих труднощів, з якими стикалися українські сили в цей період.

Події в Іловайську, зокрема "кривавий коридор", стали важливим етапом в історії конфлікту на Донбасі, відзначившись значними втратами і трагедією для українських військових, включаючи батальйон «Світязь».

4. Бойовий шлях в боях за Вуглегірськ.

Батальйон «Світязь» брав активну участь у боях за Вуглегірськ, місто в Донецькій області, яке стало важливим стратегічним об'єктом у конфлікті на

Донбасі. Ці бої відзначалися інтенсивними і запеклими зіткненнями, а також серйозними труднощами для українських сил.

У середині січня 2015 року батальйон «Світязь» був залучений до оборони Вуглегірська, який на той час був оточений проросійськими сепаратистами і російськими військами. Місто мало стратегічне значення через своє розташування на важливих транспортних шляхах і для контролю над регіоном.

Бої за Вуглегірськ були частиною ширшої військової операції, спрямованої на захист важливих позицій від наступу сепаратистів. Батальйон «Світязь» проявив стійкість і мужність під час цих боїв, які характеризувалися жорстокими обстрілами, артилерійським вогнем і значними втратами з обох сторін.

Протягом боїв батальйон забезпечував оборону ключових позицій і намагався утримати контроль над містом, незважаючи на постійні атаки противника. В умовах тяжких боїв батальйон «Світязь» продемонстрував високу бойову готовність і героїзм, але також поніс суттєві втрати.

У результаті боїв Вуглегірськ залишився під контролем сепаратистів до лютого 2015 року, коли українські сили здійснили контрнаступ і знову взяли під контроль частину територій. Боеві дії в Вуглегірську підкреслили труднощі, з якими стикаються українські війська в умовах інтенсивного бойового протистояння, і стали важливим етапом у загальному контексті конфлікту на Донбасі. Батальйон «Світязь» залишився в історії як приклад стійкої боротьби і героїзму в умовах важких військових дій.

5. Участь з зоні проведення ООС.

Батальйон «Світязь» продовжує свою службу у зоні проведення Операції Об'єднаних Сил (ООС) на Донбасі після переходу від антитерористичної операції (АТО) до ООС у 2018 році. У нових умовах конфлікту батальйон

виконує важливі завдання, пов'язані з обороною та стабілізацією ситуації на фронті.

Основним завданням батальйону є утримання і оборона стратегічних позицій, що забезпечує захист територій від атак проросійських сепаратистів і російських військ. Батальйон також здійснює патрулювання і контроль за ситуацією на передовій, що дозволяє оперативно реагувати на зміни в ситуації і підтримувати безпеку цивільного населення.

У зоні ООС батальйон «Світязь» бере участь у гуманітарних ініціативах, надаючи допомогу місцевим жителям і підтримуючи їх у районах, постраждалих від конфлікту. Крім того, батальйон може бути залучений до спеціальних операцій, включаючи контррозвідальні і антитерористичні заходи.

Протягом служби в ООС батальйон продовжує демонструвати високий рівень бойової готовності і професіоналізму, що є критично важливим для забезпечення стабільності і безпеки на сході України.

Закріплення вивченого матеріалу.

Команда 1:

- Які основні етапи бойового шляху батальйону «Світязь» з моменту його створення?
- Як батальйон «Світязь» брав участь у боях за Іловайськ, і які були його основні завдання під час цих боїв?
- Які ключові виклики та труднощі зіткнулися батальйон «Світязь» під час боїв за Вуглегірськ?
- Як батальйон «Світязь» адаптувався до нових умов після переходу від антитерористичної операції (АТО) до Операції Об'єднаних Сил (ООС)?

- Яка роль батальйону «Світязь» у забезпеченні безпеки цивільного населення в зоні ООС?

Команда 2:

- Які були основні завдання батальйону «Світязь» під час виконання спеціальних операцій у зоні конфлікту?
- Як батальйон «Світязь» взаємодіяв з іншими військовими підрозділами та службами під час бойових дій?
- Які основні бойові досягнення та втрати батальйону «Світязь» протягом його участі в конфлікті на Донбасі?
- Як батальйон «Світязь» забезпечував оборону стратегічних позицій та як це вплинуло на хід конфлікту?
- Яким чином батальйон «Світязь» підтримує гуманітарні ініціативи та допомогу цивільним особам в зонах бойових дій?

Домашнє завдання

Створити ментальну карту по темі уроку.